

DIPLOMADOLGOZAT

Feuerstahler Terézia

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Szent István Campus
Humántudományi Tanszék
Agrármérnök-tanár szak

Környezeti nevelés és teremtésvédelem egy pécsi iskolában

Belső konzulens: Dr. Bakos Izabella Mária
egyetemi adjunktus

**Belső konzulens
intézete** **Magyar Agrár- és
Élettudományi Egyetem
Humántudományi és
Szakképzési Tanszék**

Külső konzulens: Nagy Andrea
mérnök-tanár

Készítette: **Feuerstahler Terézia**

Gödöllő
2023

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	1
2. Szakirodalmi áttekintés	3
2.1. Teremtésvédelem.....	3
2.2. Fenntarthatóság, környezeti nevelés, teremtésvédelemre nevelés.....	5
2.2.1. Tanórai foglalkozások keretei közötti környezeti nevelés	7
2.2.2. Iskolán kívüli környezeti nevelés	8
2.2.3. Egyéb programok a környezeti nevelés gyakorlati megvalósítására:	8
2.2.4. A környezeti nevelés a pedagógia szemszögéből.....	9
2.2.5. Teremtés hete ökumenikus „projekthét” (2023.09.24-2023.10.01.)	10
2.3. Pedagógiai megújulás a tananyagokban – Református Tananyagtár.....	11
2.4. Pécsi Református Kollégium intézményeiben tanuló diákjainak agrár szakképzés irányába történő pályaaorientációs lehetőségei	12
3. Saját vizsgálat bemutatása.....	15
3.1. Kutatási célok, kutatási kérdések és hipotézisek	15
3.2. A vizsgálat körülményei és helyszíne.....	16
3.2.1. Egy mintapéldája a projektheteken át tartó fenntarthatóságra nevelésnek.....	18
3.3. Kutatás módszerek és a minta bemutatása.....	20
3.4. Eredmények	21
3.4.1. Hipotézis-1	23
3.4.2. Hipotézis-2	27
3.4.3. Hipotézis-3	33
3.4.4. Hipotézis-4	36
3.4.5. Hipotézis-5	39
4. Következtetések és javaslatok.....	42
Köszönetnyilvánítás	52
Irodalomjegyzék.....	53
Mellékletek.....	56
1. számú melléklet: Ábrák jegyzéke	56
2. számú melléklet: Táblázatok jegyzéke.....	56
3. számú melléklet: Képek jegyzéke	56
Függelékek	77

1. BEVEZETÉS

Témaválasztás jelentősége és aktualitása

A diplomadolgozatom kutatásának célja megismerni egy adott keresztyén egyházi általános iskolán belül, hogy a környezeti nevelés során az életkori és egyéni sajátosságoknak megfelelően hogyan kerül a diákok látókörébe a teremtés munkájának bemutatása, a teremtett világ szépségeinek megismerése, védelme.

Gödöllői MATE Szent István Campus levelezős agrármérnök-tanár képzés időszaka alatt többször is kapcsolatba kerültem a Pécsi Református Kollégium Általános Iskolával. Engedélyt kértem és kaptam az egyetemtől, hogy iskolai gyakorlataimat a pandémia időszaka alatt az általános iskolájában végezhessem. Programjaik során megismerhettem, hogy mennyire védik környezetüket és építik be a környezettudatosságot a mindennapjaikba, ezért is választottam a diplomadolgozat készítés helyszínének.

Az Isten az ember alapvető feladatává tette a teremtett világ megőrzését. Az egyházi iskola környezeti nevelésének célja ezért a „teremtés rendjébe illeszkedő ember” kinevelése: a teremtett világ védelme, továbbá a környezeti károk mérséklése és megelőzése iránt elkötelezett, érzékeny, problémamegoldó gondolkodással rendelkező ifjúság nevelése.

Teremtésvédelem a jövő fiatalságának egy új szemléletet is jelent, amely a lelkiességgel is összekapcsolódik.

Kiemelt figyelemmel vizsgálom, hogy a pedagógusok elkötelezettek-e abban, hogy a diákokat megismertessék korosztályuknak megfelelő környezetvédelmi (teremtésvédelmi) feladataikkal.

Célom megismerni, hogy az általános iskolás diákok mennyire ismerik és érdeklődnek a környezetvédelmi kérdések iránt. Milyen tevékenységeket végeznek az iskolán belül a környezet védelme érdekében. Magatartási formáikban mennyire hasznosítják már a saját mindennapjaikban mindazon ismereteket, amelyeket a teremtésvédelem oktatás során megismertek az iskolában töltött évek alatt.

Az iskola – a hittanon kívül – további tantárgyakkal együtt tágítja ki a világ megismerését.

Úgy gondolom, hogy nagy gondot fordítanak a pedagógusok arra, hogy elméleti szintről a gyakorlat szintjére emeljék a környezetvédelemhez (teremtésvédelemhez) kapcsolódó témákat, tevékenységeket. Diplomadolgozatomban megvizsgálom:

- Mennyire jelenik meg a környezettudatosság fontossága, valamint a teremtésvédelem az iskolában a diákok, a tanárok meglátása alapján?

- A tanulók az életkoruk előrehaladtával egyre tudatosabbak-e a tanulók az iskolai nevelés hatására?
- Mennyire jelenik meg természettudományos tárgyakon kívül a humán tárgyak körében a környezeti nevelés, teremtésvédelem?
- Az iskola pedagógusai a környezeti nevelés elméletét hogyan ültetik át a gyakorlatba, mely módszert, eljárást és munkaformát alkalmaznak?
- Szakmai továbbfejlődésük érdekében mit tesznek az iskolai pedagógusok?

A pedagógusoknak egyik legfontosabb feladata a környezettudatos állampolgárok nevelése, amelyhez azonban elengedhetetlen, hogy a szemléletű neveléshez maguk is felkészültek legyenek. Fontosnak tartom bemutatni a Pécsi Református Kollégium intézményeiben tanuló diákok agrár szakképzés irányában történő pályorientációs lehetőségeit is.

Diplomadolgozatom szakirodalmi áttekintésében a teremtésvédelemmel kapcsolatosan kiemelt figyelemmel említem meg Ferenc pápa *Laudato si* (Áldott légy) kezdetű enciklikájának egyes pontjait, a Magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevelét, valamint a Szentszék és a Stockholmi Környezetvédelmi Intézet közös kiadványát, mely *„Útmutató élő bolygónk gondozásához”* címmel jelent meg.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1. Teremtésvédelem

A teremtés maga az ember, a teremtmény. „A megmérgezett teremtés, a megmérgezett környezet egyúttal megmérgezett emberiséget eredményez.” (Bolyki, 1999).

Felelős tisztelettel fordul az ember a természet mint Isten alkotása felé. Áhítattal, öröme lesz abban, hogy a természetet megismerte, óvja és részeként tekinti magát. Isten az ember feladatává tette azt, hogy őrizze és gondozza a teremtett világot. A teremtésvédelem egyik legfontosabb feladata az, hogy segít tisztázni a természettel való viszonyunkat (Magyar Katolikus Püspöki Konferencia, 2008):

„A környezetvédelem voltaképpen teremtésvédelem, vagy más szóval teremtésmegőrzés. Keresztény megközelítésben a természetbarátság azt is jelenti, hogy újból felfedezzük a természet Istentől adott csodálatos rendjét, Róla tanúskodó harmóniáját – a természet mintegy, az elmélkedés, a vallásos szemlélődés kiinduló pontja lesz.” Ez a hozzáállás jelentős segítséget adhat a környezettudatos, klímatudatos magatartás kialakításához is.

Enciklika fogalma (Magyar Katolikus Lexikon, 1993): „római katolikus egyház fejének, a pápának egy meghatározott témát feldolgozó körlevele, amelyet a világ püspökeihez és rajtuk keresztül a papsághoz, valamint a hívekhez, sőt gyakran minden jóakarátú emberhez intéz.”

Az utóbbi években a teremtésvédelemmel kapcsolatosan a legnagyobb hatású dokumentum Ferenc pápa *Laudato si'* (Áldott légy) (továbbiakban: LS) kezdetű enciklikája, amellyel az egész emberiség felrázását célozta meg.

Ferenc pápa 2015. évben megjelent körlevelében összesen 6 fejezetben nagyon fontos gondolatokat olvashatunk a teremtésvédelemről, közös otthonunk a Föld védelme érdekében. „Magyarázza a világ komplexitását –hogyan minden mindennel összefügg. Mindannyian felelőséggel tartozunk bolygónk, az egész emberiség jövőjéért. A felelősség azonban differenciált, mindenkinek keresnie kell, hogy mi a teendője, hogy változtatni tudjon.”

Főbb fejezetek tartalma:

I. fejezetben Ferenc pápa jellemzi a mai helyzetet.

II. fejezet bemutatja a megfelelő keresztyéni látásmódot. *„A föld létezett már előttünk” és „mi ajándékba kaptuk.”*

III. fejezet rávilágít a környezeti válság emberi gyökereire.

IV. fejezetben olvashatjuk Ferenc pápa ökológiára tett javaslatait.

V. fejezet kiemeli, hogy nagyon fontos a közös együttműködés, párbeszéd elkezdése.

VI. fejezet a környezettudatos nevelésről és a lelkeségről szól.

Ferenc pápa fontosabb üzenetei:

Buzdít, hogy „(LS,14) *kezdjünk új párbeszédet*”, mivel a Föld az ember felelőtlen viselkedése miatt válságban van. A gyermekek érdekében cselekedni kell.” (LS,13.) *A fiatalok változtatást követelnek.*” A gyermekek értik a társadalom válságát, főleg az éghajlatváltozás problémáját. (LS,210.) A környezeti nevelés „...*kezdetben főleg a tudományos ismeretek átadására, valamint a környezeti kockázatok tudatosítására és megelőzésére törekedett...ugyanakkor vannak pedagógusok, akik képesek újra gondolni az ökológiai etikát segítő oktatási módszereket oly módon, hogy azok ténylegesen segítsenek növekedni a szolidaritásban a felelősségvállalásban és az együttérzésen alapuló törődésben.*” A keresztény mítosz szerint sem kizsákmányolásra, hanem felelős gondnokságra kaptuk a Földet, hogy összetartozunk és felelősséggel tartozunk a környezetért, minden élőlényért, és a jövő generációkért is.

„(LS,211.) A környezeti felelősségre való nevelés olyan viselkedésformákra ösztönözhet, amelyek közvetlen és jelentős hatással vannak a környezettel való törődésre, ilyenek például: a műanyag és a papír használatának kerülése, a vízfogyasztás csökkentése, a szelektív hulladékgyűjtés, csak annyit főzni, amennyit meg tudunk enni, a többi élőlényel való gondoskodó bánásmód, a tömegközlekedés vagy a közös járműhasználat gyakorlata, a faültetés, a felesleges világítás kikapcsolása és így tovább.”

„(LS,213.) A nevelésnek különböző területei vannak: az iskola, a család, a hírközlő eszközök, a katekézis stb.”

A „zöld enciklika” tele van Ferenc pápa inspiráló gondolataival annak ellenére, hogy szerinte az emberiség letért a helyes útról, de szerinte van remény a visszatérésre.

2023 februárjában könyvet és honlapot adtak ki, melynek címe: KÖZÖS OTTHONUNK. A kiadvány „Útmutató élő bolygónk gondozásához” címmel jelent meg a Stockholmi Környezetvédelmi Intézet (ügyvezetője Mans Nilsson) és az Átfogó Emberi Fejlődés Szolgálatának Dikasztériuma (vezetője Michael Czerny bíboros). Az útmutató Ferenc pápa 2015-ös *Laudato si'* enciklikájának üzeneteit tartalmazza. „A kötet valójában a hit és a tudomány együttműködése, segíti a katolikus közösséget abban, hogy aktívabban, de összefogással védjék meg a teremtett világot azzal a céllal, hogy a jövő fenntarthatóvá váljon.”

A kiadvány tudományosan dolgoz fel hét környezetvédelmi témát: biológiai sokféleségről, levegőszennyezésről, vizeinkről, élelmiszeriparról, a fenntartható fogyasztásról, éghajlatról, társadalmi és környezeti igazságosságról.

Mans Nilsson ügyvezető igazgató elmondta, hogy „az intézet számára ez az együttműködés a maga nemében egyedülálló, ez az első olyan, amiben az éghajlatváltozás és más környezeti kihívások nemcsak az emberek eszéhez, hanem szívéhez és lelkéhez is eljutnak” (Gill, 2023).

2.2. Fenntarthatóság, környezeti nevelés, teremtésvédelemre nevelés

„A szaporodó válságjelenségek, a növekvő médiaérdeklődés, a bővülő tananyagok és tudományos szakirodalom, a vallási vezetők erőteljesebb figyelmeztetései, a gyarapodó nemzetközi egyezmények és politikusi elköteleződések ellenére a Föld természeti tőkéje továbbra is rohamosan fogy.” (NFFT, 2017 idézi Könczey, 2021)

Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) 1987-es „Közös jövőnk” című dokumentumában a Brundtland-jelentés kimondja: „A fenntartható fejlődés azt jelenti, hogy a jelen nemzedékek szükségleteiket úgy biztosítják, hogy az nem sérti az elkövetkező generációk lehetőségét, hogy ők is kielégíthessék majd szükségleteiket.”, illetve „A fenntarthatóságnak három pillére van: a társadalom, a környezet és a gazdaság.” (Gonda, 2022).

A környezeti nevelés mint fogalom, az angol irodalomban 1965-től, Magyarországon az 1980-as évektől vált elterjedté. Sokszor a környezetvédelmi és a természetvédelmi nevelés megnevezésére is használják (Fűzné, 2002).

„A környezeti nevelés egy folyamat, amelyben olyan világnemzedék nevelkedik fel, amely ismeri legtágabb környezetét is, törődik azzal, valamint annak problémáival. Tudással, készségekkel, attitűdökkel, motivációval és elkötelezettséggel rendelkezik, hogy egyénileg és közösségben dolgozzon a jelenlegi problémák megoldásán és az újabbak megelőzésén.” (Vásárhelyi, 2010).

Nagyon fontos, hogy új környezeti szemlélettel és magatartással rendelkezünk. A környezeti nevelés terén a legfontosabbak maguk a pedagógusok, hogy a felnövekvő ifjúságot mint a jövő generációját, interaktív, képességfejlesztő pedagógiai módszerekkel neveljék az iskolában, hogy cselekvőképes, környezettudatos állampolgárokká váljanak.

Magyarországon 1998-ban jelent meg (civil kezdeményezésre) a Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia.

A Magyar Környezeti Nevelési Egyesületnek (MKNE) alapító tagja, Victor András a megoldást a teremtésvédelmi szemlélet tanításában látja. Szerinte mintegy harminc évvel ezelőtt a pedagógia a természet szépségeit mutatta be a gyerekeknek és nem a problémákat (Barna, 2019). Ma már úgy látja, hogy a diákokat szembesíteni kell a katasztrófa közeli helyzettel. Oktatás során ajánlja a témaheteket, amikor is egy héten át fontos témával foglalkoznak a diákok. Ennek eredményeképpen több református iskola is tart a tanév során témaheteket.

A környezeti pedagógiában fontos fogalmak a multidiszciplinaritás illetve interdiszciplinaritás, melyek a többoldalú tudományos megközelítéseket jelentik. Havas Péter szerint „Multidiszciplináris a környezeti nevelés, hiszen az ember életvitelét, szokásait, magatartását a környezettudatosság minőségi kontrollja alá rendeli. A környezettudatosság igényli a környezettudományi, az élet- és földtudományi, ezek háttérben a fizikai, kémiai, matematikai tudományok egész rendszerét, ám igényli az emberi viselkedés leírására vállalkozó tudományterületeket és tudományágakat is. Ezért a társadalomtudományok, a humánétológia, a jog, a kultúra és politológia, a közgazdaság és a vezetéstudományok széles körét is bevonja.” Ugyanakkor a környezeti nevelés tudományközi, avagy interdiszciplináris is, hiszen „különböző tudományok határterületein lévő jelenségek értelmezésére is vállalkozik. Például a természet és a társadalom együttéléséből fakadó humán ökológiai problémák környezetgazdálkodási vonatkozásai erősen interdiszciplinárisak, több tudomány felől is megközelíthető jelenségek.” (Havas, 2001).

A környezeti nevelést Victor András (1993) szerint: ha definiálni akarnánk, akkor azt kellene mondanunk, hogy „oktatás és nevelés”, mivel itt „nemcsak az ismeretek átadásával (az oktatással), hanem a teljes személyiség fejlesztésével (a neveléssel) kapcsolatos alapelvekről, módszerekről és követelményekről lehet beszélnünk.”

A környezettudatos magatartás nem csak sok információt jelent, hanem ökológiai látásmódot, elkötelezettséget, az emberi felelősséget központba állító gondolkodásmódot és cselekvésre alkalmassá tevő képességeket jelent (Havas, 2001).

„Az iskolában folyó környezeti nevelés célja az, hogy a kisiskolások és a felsőbb osztályosok erőteljesebben szembesüljenek a természettel és környezettel, így sajátítják el a tanulók azt a tudást, tesznek szert arra a képességre és készségre, hogy a környezetet mindig figyelembe véve gondolkodjanak és cselekedjenek. Képessé kell válniuk arra, hogy döntéseik meghozatalánál későbbi életük során is mindig figyeljenek a természettel való gyöngéd bánásmódra.” (Lükő, 2003, 137. old.).

„A Nemzeti Alaptanterv alapján a környezeti nevelés közös követelményben megfogalmazott elvárás. Az iskolákban minden tanár és minden tantárgy feladata. A tantárgyak szorosan kapcsolódnak egymáshoz. A környezeti nevelés megvalósulását maga az általános iskola határozza meg” (Havas, Széplaki, Varga 2004). Éppen ezért az iskolák eltérően valósítják meg a gyakorlatban.

A környezeti nevelés célja az egyensúlyvesztés megelőzése ember és környezete között, illetve az egyensúlyvesztés helyreállítása a pedagógia eszközök alkalmazásával, valamint az ember létének, fennmaradásának elősegítése.

Környezeti nevelés egy olyan fontos folyamat, amely élethosszig tartó ismeretközlés és szemléletformálás.

A környezeti nevelés alapelvei (Victor, 1993):

- Élethosszig tartó;
- Intézményes és nem-intézményes formában egyaránt fontos;
- Multidiszciplináris és tudomány- és tantárgyközi (interdiszciplináris);
- Lokális és globális komplementáris egysége;
- „Aktuális” és „jövő-orientált” komplementáris egysége;
- Rendszerszemléletű;
- Együttműködésre nevel.

Környezeti nevelés során fejlesztendő készségek, kompetenciák: pl. konfliktuskezelés, együttműködés, vita, megfigyelés, problémamegoldás, elemzés.

Környezeti nevelés formáit, eszközeit (Pécsi Református Kollégium Nevelési program 2020) a komplexitás jellemzi. *A Pécsi Református Kollégium Általános Iskolájának nevelési dokumentumai a Környezeti Nevelés Programjára vonatkozó részletei a 4.számú mellékletben megtalálható.*

2.2.1. Tanórai foglalkozások keretei közötti környezeti nevelés

Komplex tantárgyi körben: projektmódszer, témahét és témanap.

- *Természettudományi tantárgyakban:* természeti törvények, összefüggések megismerése, környezeti megfigyelések, természeti példák.
- *Humántudományi tantárgyakban:* magyar irodalom, történelem (pl. éghajlati változások társadalmi hatásai), népköltészet, tájköltészet.

- *Készségtárgyak területén:* érzelmi fejlesztés-ének-zene, népdalok, rajz-vizuális kultúra, természetfilmek, médiaismeret és mozgókép kultúra.
- *Osztályfőnöki tanórai foglalkozás:* környezetvédelemmel kapcsolatos témákról beszélgetés, filmvetítések.
- *Egyéb foglalkozások során:* környezetvédelmi verseny, tankerti foglalkozás, kézműves szakkör.

2.2.2. Iskolán kívüli környezeti nevelés

Némethné Dr. Katona Judit (2012) szerint: „A terepgyakorlat aktív, konstruktív (önfejlesztő és közösségfejlesztő) tanulási környezetet biztosít, ahol a megismerés és a nevelő hatások forrása a feladatok útján megvalósuló önálló- és csoportos tapasztalás. Az ismeretszerzés módját tekintve közvetlen szemléltetés és bemutatás módszereként értelmezhető.”

Terepi foglalkozások:

Az élőhelyek és az élettelen tényezők megismerésének leghatékonyabb módszere: pl. terepgyakorlat, öko- és erdei iskolába kirándulás, tábor, iskolakert, erdei iskola, tanösvény látogatás, faültetések, hulladékgyűjtés, hulladék feldolgozó és tanösvények látogatása.

Terepi foglalkozás jellemzői: hogy új tanulási környezetben (természet), nyílt, tevékenységközpontú módszerekkel adják át a tudásanyagot a diákoknak, gyakorlatorientált, közvetlen érzékszervi tapasztalat szerzésen alapuló, aktív természetvédelem, motiváló hatású, módszertani sokszínűség, együttműködésre- és segítőkészségre nevelés.

Erdei iskola Bábosik (1999) szerint: „Az erdei iskoláztatás a szabadban, a természetben megtervezett projektekkel a környezeti nevelés sajátos színterévé, módszerévé vált”, továbbá „Kiemelkedő nevelési feladata a környezettel harmonikus, egészséges életvezetési képességek fejlesztése és a közösségi tevékenységekhez kötődő szocializáció.”

2.2.3. Egyéb programok a környezeti nevelés gyakorlati megvalósítására:

Szakkörök, interaktív módszerek, drámapedagógia, projektek, különböző közösségi játékok, riportmódszer, modellezés, kreatív alkotómunka, ön- és közösségfejlesztő játékok alkalmazása.

Projektoktatás: új oktatási stratégia. Pedagógia szerepe a projektekben: egyszerre segítő, motiváló, ösztönző.

Projekt készítés menete:

1. Témaválasztás.
2. Tervezés.

3. Kivitelezés.
4. Projekt felülvizsgálata.
5. Projekt továbbfejlesztése.

2.2.4. A környezeti nevelés a pedagógia szemszögéből

A pedagógia a saját eszközeinek tárházát kutatva próbálja megvalósítani a környezeti nevelést, mely egybefogja az iskolai, valamint az iskolarendszeren kívüli képzési-nevelési helyzetet is. Az oktatásnak az egyik alapvető feladata a diákok gondolkodásra tanítása. Ez a művelet a képesség megszerzésének, a komplex információk megértésének, analizálásának, és az így kapott tudás új helyzetekben való alkalmazásának bemutatása (Fűzné, 2002).

Dr. Lükő István (2003) szerint „a környezeti nevelés a pedagógiai gyakorlat sajátos területe, önálló **céljai, speciális módszerei, folyamatai és színterei** vannak.”

A környezeti nevelés a kognitív készségekre és képességekre egyaránt hat. „A környezeti nevelés alkalmazása elősegíti a magas szintű készségek fejlesztését és megvalósulását pl. ilyen a kritikai gondolkodás, kreatív gondolkodás, problémamegoldást. A valós probléma felvetése valós dolgokon alapul, ezért lehet tanulmányozni vagy szimulálni is” (Fűzné, 2002).

Lehoczky János (1999): szerint „A környezeti nevelés a személyiségformálás olyan összetevőit és folyamatait jelenti, melyek a személyek, illetve a közösségek környezeti identitásának kialakulását és elmélyülését segítik magatartás- és tevékenységrepertoárjuk ökológiai szemléletű gazdagítása által. A környezeti nevelés nem szűkíthető le csupán egyetlen tantárgy keretei közé, meg kell jelennie minden megismerési és tanulási folyamatban”.

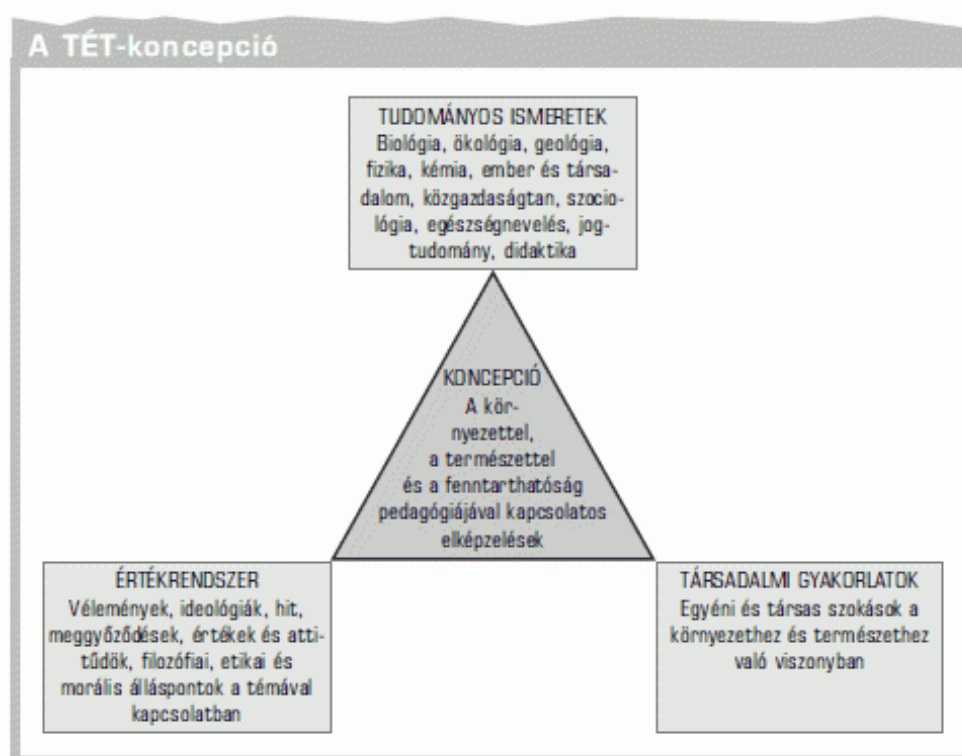
Nahalka István (1997) szerint fontos, hogy konstruktív pedagógián alapuljon a környezeti nevelés. Úgy véli, hogy két tábor figyelhető meg a környezetvédelem tanításával kapcsolatosan. Az egyik tábor főleg tananyagokban szereplő ismeretek átadását tartja fontosnak. A másik tábor a tananyagon kívül fontosnak tartja az emberi magatartást és felelősséget továbbá a környezeti attitűdök és környezettudatos magatartás kialakítását.

Nahalka István (1997) szerint a két tábor között a megoldás a „konstruktív pedagógia”, amely lényege az, hogy diákok nem csak tanulják meg az ismereteket, hanem aktív módon építsék be magukba.

Környezeti nevelést meghatározza: az iskolai oktatás folyamán a tankönyvekből szerzett tudományos alapú ismeretanyag, amely kapcsolódik a társadalmi szokásokhoz és értékrendszerhez (Vöcsei – Varga – Horváth – Carvallho, 2008).

Az *1. számú ábra* a környezeti nevelés összetettségét mutatja. A TÉT-koncepcióban (Clement, 2006) a környezeti nevelés/fenntarthatóság pedagógiája három fő komponense között van kölcsönhatás. A modell három pólusán a következők szerepelnek:

- T – jelentése: különböző tantárgyak tudományos ismeretei.
- É – értékrendszer jelentése: az egyének döntéseit meghatározó tényezők.
- T – társadalmi gyakorlatok jelentése: mindazon egyéni és társas szokások, gyakorlatok, amelyek kapcsolódnak a természethez, környezethez és egyben hatással is vannak rá.

1. ábra: A környezeti nevelés összetettsége – TÉT-koncepció

Forrás: Clement, 2006

2.2.5. Teremtés hete ökumenikus „projekthét” (2023.09.24–2023.10.01.)

Szeptemberben tartották országosan az Ökumenikus Teremtésvédelmi Munkacsoport résztvevői a Teremtés hete rendezvénysorozatát. Ez a rendezvény kiemelten a tanárok és a tanulók figyelmébe ajánlja a természetre, a teremtés védelmére való odafigyelést. Ez évben a téma: „Áradjon az igazság, mint a víz”. Ezért a vízzel összefüggésben készültek segédanyagok, plakát és Facebook-kép, segítve ezzel a téma mind könnyebb elérését, feldolgozását (Teremtésünnep, é.n.).

2.3. Pedagógiai megújulás a tananyagokban – Református Tananyagtár

A Református Tananyagtár óvodai, iskola tananyagokat dolgoz fel nagyon izgalmas és friss irodalmi, művészeti, tantárgyak menti megközelítésben, valamint többféle módszertani eszközzel is élnek (pl. munkafüzetek, olvasónaplók). Ennek a tananyagtárnak egy igen értékes eleme a következő kiadvány: Komplex – nem tantárgyi – tanulásszervezési formák (Reftanár, 2019).

„A Református Tananyagfejlesztő Csoport egyik találkozásán került elő az ötlet, miszerint jó lenne olyan anyagokat is fejleszteni s bemutatni, melyek nem köthetők egy-egy konkrét tantárgyhoz – hanem tantárgyköziek, tantárgyakon átívelőek – s nem feltétlenül a tankönyvben/tanmenetben meghatározott témát dolgoznak fel, hanem a valóságból merítenek. Például egy aktuális helyi problémát járnak körbe sokféle szempontból, komplexen, elidőzve, elmélyülten.” A Magyar Környezeti Nevelési Egyesület tagjai, Saly Erika és Victor András, valamint Bárdi Árpád pedagógiai kiadványának megismerésével indult el a tananyagfejlesztő folyamat.

Több intézmény jelentkezett és vállalta a kiadvány megismerését, továbbá felkészítő képzés elvégzését, annak érdekében, hogy megtanuljanak a pedagógusok ezen alapelvek mentén pedagógiai modult írni. Kiadvány: Victor András, Saly Erika, Bárdi Árpád: Komplex tanulásszervezési formák (Pedagógiai koncepció, fogalmi tisztázás).

Az alább bemutatott modulok megírását megelőzte egy kiválasztási és felkészítési folyamat. Első lépésként felhívásban közzétették, hogy olyan iskolákat várnak a komplex anyagok fejlesztésében való részvételre, akiknek már van némi tapasztalata ezen a téren. Kérték a fejlesztők, hogy motivációs levelükben indokolják meg, miért vennének részt a pályázatban, s legalább két kollégát ajánljanak.

Több intézmény is jelezte részvételi szándékát. Az egynapos képzésen végül hét iskola pedagógusait készítették fel a modulíráásra 2018 őszén, majd a mentori segítséggel megszületett modulerveket 2019 tavaszán ki is próbálták a nyertes iskolák.

A www.reftantar.hu oldalon részletesen megosztják a szerzők (Victor András, Saly Erika) azokat a modulokat, melyeket a pedagógusok kidolgoztak. Ez 12 kidolgozott, kipróbált, s a tapasztalatok beépítésével módosított komplex tanulásszervezési modult jelent: 3 erdei iskolai programot, 3 témanapot/témahetet, 4 projektet, 2 kutatás alapú tanulási modult. A rövid bemutatást kiegészíti minden egyes modulnál a QR-kódok mögött elhelyezett bővebb tartalom (modulleírás, mellékletek, fotótár), mely az adaptálást segítheti. A honlapon a kiadvány letölthető, lapozható (1. kép).

Az elkészült fejezetek: Facsoda; Tudásvár; Mátyás király udvarában; Varázstükör; A kíváncsiság dicsérete; Mézek, méhek, virágok; Emberek varázsvilága; Mátrai Csodamanók; A víztől is jókedve van; Miből lesz a cserebogár?; Erekljevadászat.

1. kép: Komplex – nem tantárgyi – tanulószervezési formák

Forrás: Reftanár, 2019

2.4. Pécsi Református Kollégium intézményeiben tanuló diákjainak agrár szakképzés irányába történő pályaeorientációs lehetőségei

Zachár (2008) szerint: „A pályaválasztás nem egy életre szóló választás, hanem egy törekvés, amely egy olyan folyamat döntéseként fogható fel, amelynek során az egyén a választott pálya követelményeivel összekapcsolja saját képességeit, személyiségjegyeit és a szakterületek közül kiválasztja azt a szakképesítést, amelyet el akar sajátítani.” A pályaválasztás befejeződik egy intézmény, egy szakképzés kiválasztásával.

Rókusfalvy (1969) úgy vélekedik, „hogy a pályaválasztás döntését a diák, de valójában a szülő hoz meg a középfokú beiskolázásról. Ez a döntés amennyiben az egyén döntése összekapcsolódik a pályaválasztási érettséggel.”

2024 ősztől 7 ágazatban, 16 szakmai képzés indul:

Pályaorientációs tájékoztatólap – Nyílt nap 2023. október 19.

 **A PÉCSI
REFORMÁTUS
KOLLÉGIUM TECHNIKUMA ÉS
SZAKKÉPZŐ ISKOLÁJA**
várja a jelentkezőket a
szeptemberben induló képzéseire.
OM: 027413
+36-20-392-0105 sellye@refipecs.hu
7960 Sellye, Zrínyi u. 2.

- 9. osztálytól ösztöndíj, duális képzés esetén munkaszerződés és jövedelem
- segítség az utazás megoldásában vagy kollégiumi elhelyezés

Érdeklődés, jelentkezés:

sellye@refipecs.hu;

Gonda Krisztina tanulmányi
ügyintéző:

+36-20-805-7569

Csima Ágota igazgatóhelyettes:

+36-20-392-0105

**Nyílt nap: 2023. október 19.
9-12 óra**

Képzési típusok:

A *technikus képzésben* először ágazatot választanak a tanulók, akik a 2. tanév végén ágazati alapvizsgát tesznek. Ezután történik a szakmaválasztás.

Matematikából, magyarból, történelemből, valamint egy idegen nyelvből ugyanaz a tananyag tartalom, mint a gimnáziumban (egy nyelvet kell kötelezően tanulni). Ezekből a közismereti tantárgyakból a 4. év végén **érettségi vizsgával** zárul az oktatás, előrehozott érettségi lehetőséggel.

Az 5. év elvégzése után egyszerre kap **érettségi bizonyítványt és technikus oklevelet a tanuló**. Ötödik érettségi tantárgyat nem kell választani, mivel ez a szakmai vizsga lesz. A **technikusi vizsga emelt szintű érettségi vizsgának számít**.

A *szakképző iskolában* a tanuló először ágazatot választ, amivel 1 évig ismerkedik, és a tanév végén ágazati alapvizsgát tesz.

9. évfolyam után történik a szakmaválasztás, ekkor még a technikus képzésbe is be lehet kapcsolódni. 1 éven keresztül általános szakképzési ösztöndíjat kap a tanuló, melyet a **szakképzési munkaszerződés vált fel, vagyis a tanulás mellett már jövedelme is lesz a képzésben résztvevőnek**. A szakmai képzés két éves, és elsősorban vállalati körülmények között, duális képzés keretében zajlik.

Választható ágazatok/szakmák:

I. Mezőgazdaság és erdészeti ágazatban:

1. *Mezőgazdasági gépésztan*: korszerű, robotizált mezőgazdasági gépekkel történő munkavégzés; korszerű erő- és munkagépek üzemeltetése és javítása; a mezőgazdasági termelés gépi munkáinak irányítása.
2. *Mezőgazdasági gépésztan*: korszerű, robotizált mezőgazdasági gépek kezelése; erő- és munkagépek üzemeltetése, karbantartása. A képzés ideje alatt **mindkét képzés résztvevői mezőgazdasági gépek közúti vezetéséhez szükséges „T” kategóriás jogosítványt** szereznek.
3. *Kertésztan*: szőlő- és gyümölcs termesztés, zöldség-, gyógynövény- és dísznövény termesztés, virágkötés és berendezés, kertek építése és gondozása.
4. *Kertésztan*: zöldség- és gyümölcs termesztés, a szőlő- és gyümölcs termesztés általános ápolási munkáinak ellátása.
5. *Erdőművelő-fakitermelő*: Közreműködik az új erdők létrehozásában, az erdők ápolásában, nevelésében. Kezeli a motorfűrészeket, erdőgépeket, közelítő gépeket, rakodógépeket és az erdészeti felkészítő gépeket. Segít a vadgazdálkodási munkákban is.
6. *Erdészeti technikus*: az erdőgazdálkodás és a vadgazdálkodás területén középfokú végzettséget igénylő munkaköröket, középszintű vezetői feladatokat lát el. Együttműködik a munkahelyi vezetővel, közreműködik a szakmai feladatok végrehajtásában.

7. *Gazda (állattenyésztő vagy növénytermesztő szakirány 3 év)*: A mezőgazdasági munkák végzéséhez szükséges elméleti, fizikai és gyakorlati felkészültséggel, vállalkozói tevékenységhez szükséges alapismeretekkel is rendelkező mezőgazdasági szakember, aki gazdaságos és környezetkímélő technológiákkal dolgozik.

II. Gépészet ágazat:

1. *Építő-, szállító- és munkagép-szerelő*: A szerelési folyamatot egészében önállóan, illetve a munkatársaival közösen összetett feladatokat lát el. Együttműködik a szerelési és javítási technológia egyéb területein dolgozó munkatársaival.

III. Informatika és távközlés ágazat:

1. *Szoftverfejlesztő és tesztelő*: Képes webes és asztali alkalmazást (szoftvert) tervezni, fejleszteni, tesztelni és dokumentálni, adatbázisok tervezését és kezelését is elvégzi. Csapatban dolgozik.

IV. Pedagógia ágazat:

1. *Oktatási szakasszisztens (5 év)*: Együttműködik a gyermekek gondozásában, nevelésében, oktatásában és fejlesztésében résztvevő szakemberekkel és a szülőkkel.

V. Élelmiszeripari ágazat:

1. *Tartósítási termékkészítő*: A tartósítási ipar biztosítja a gyümölcsbefőtteket, a savanyúságokat, aszalt gyümölcsöt, ételízesítőket és a fagyaszott termékeket a háztartások számára.

2. *Kistermelői élelmiszer-előállító*: A kistermelői munkája során kis mennyiségben, az általa megtermelt nyersanyagokra építve állítja elő termékeit

VI. Vendéglátóipari ágazat:

1. *Panziós-fogadós (3 év)*: üzemelteti a vendéglátóhelyet; marketing tevékenységet végez; vendégekkel, partnerekkel kapcsolatokat tart; vendégek számára programokat szervez; kapcsolatot tart más szolgáltatókkal, más szállásokkal partneri viszonyt kialakítva működteti a vendéglátó egységet.

2. *Szakács (3 év)*: Élelmiszerekből ételeket, fogásokat „varázsol” remek ízérzékeléssel és kreativitásával meg persze fűszerekkel, ízesítővel. Fix éttermi konyhán dolgozó szakember, aki több területen lát el feladatokat pl. kőzetkötésben, hidegkonyhán, protokoll- vagy a la carte szakácsként.

VII. Környezetvédelem és vízügy ágazat:

1. *Vízügyi munkatárs (3 év)*: Többek között megismeri Magyarország vízrajzát, környezetkémiai laboratóriumi vizsgálatokat végez, vízügyi gépeket üzemeltet, egyszerű csőszerelést végez. Megismeri az árvizek, belvizek keletkezési okait, a védekezési módszereket, védekezési teendőket, dokumentálja és végrehajtja a vízrajzi, hidrometeorológiai méréseket.

2. *Vízügyi technikus (5 év)*: Többek között megismeri Magyarország vízrajzát, környezetkémiai laboratóriumi vizsgálatokat végez, vízügyi gépeket üzemeltet, egyszerű csőszerelést végez. Megismeri az árvizek, belvizek keletkezési okait, a védekezési módszereket, védekezési teendőket, dokumentálja és végrehajtja a vízrajzi, hidrometeorológiai méréseket.

A PÉCSI REFORMÁTUS KOLLÉGIUM DIÁKOTTHONA – SELLYE

Intézményünk szeretettel várja lendő lakóit kulturált, barátságos környezetben!

Tanulóinknak lehetősége van egészséges, tápláló meleg étkezésre kedvező áron!

2. kép: Pályaorientációs tájékoztatólap

Forrás: Pécsi Református Kollégium honlapja, 2023

3. SAJÁT VIZSGÁLAT BEMUTATÁSA

3.1. Kutatási célok, kutatási kérdések és hipotézisek

Kutatási célom, megismerni, hogy egy adott keresztyén egyházi általános iskolán belül a környezeti nevelés során az életkori és egyéni sajátosságoknak megfelelően hogyan kerül a diákok látókörébe a teremtés munkájának bemutatása. Következtetések levonása, ajánlások megfogalmazása.

Kutatási kérdések:

- Hogyan jelennek meg a hittan tanításában és más közismereti tárgyak tartalmaiban a környezeti nevelés, teremtésvédelemre nevelés során az elméleti, gyakorlati elemek?
- A gyakorlatban miként valósul meg és milyen hatással jár az elméleti ismeretek átadása, mely évfolyamok a legtudatosabbak a keresztyén általános iskolában?
- Milyen lépéseket tehet egy intézmény azért, hogy kézzel fogható eredményeket érjen el?

Hipotézis-1: Feltételezem, hogy az általam vizsgált egyházi iskolában megjelenik a környezettudatos magatartás fontossága, de bizonyos tartalmakban különbözhet a világi iskolákétól.

Hipotézis-2: Feltételezem, hogy az általam vizsgált általános iskolában a diákoknak fontosak a környezeti, társadalmi és természeti értékek, a teremtésvédelem, s minél idősebbek, annál erőteljesebben jelentkeznek ezek fontossága.

Hipotézis-3: Feltételezem, hogy az általam vizsgált iskolában a jó alapokhoz megfelelő elméleti ismereteket kell átadni, tehát nemcsak a természettudományos tantárgyakban, de a közismereti, humán tárgyakban is megjelennek környezeti, teremtésvédelmi tartalmak.

Hipotézis-4: Feltételezem, hogy az általam vizsgált iskola pedagógusai a környezeti nevelés elméletét úgy ültetik át a gyakorlatba, hogy sokféle módszert, eljárást és munkaformát alkalmaznak.

Hipotézis-5: Feltételezem, hogy az általam vizsgált egyházi iskolában a pedagógusok a környezeti nevelés, a teremtésvédelem iránti elkötelezettségüket ismereteik, módszerei bővítésével, továbbképzéseken való részvétellel, szakirodalmak megismerésével folyamatosan erősítik a jövőben is.

3.2. A vizsgálat körülményei és helyszíne

Ideje, körülményei: 2022.10.01–2023.03.31.

Tantermen kívüli digitális munkarendű oktatás ideje alatt a felső tagozatos diákok (10-14 éves) kitöltötték a kérdőíveket: 2022.10.24–2022.11.01. időszakban.

Helyszín: Pécsi Református Kollégium Általános Iskolája, Pécs, Engel József utca 15.

3. kép: Pécsi Református Általános Iskola

Forrás: saját fénykép

4. kép: Iskolai ünnepség

Forrás: saját fénykép

A Pécsi Református Kollégium az óvodai, általános iskolai és gimnáziumi egységeiben biztosítja a protestáns felekezetek számára, kiemelten a környék református családjai részére az oktató-nevelő környezetet. Az összintézményi létszám eléri az ezer főt, legnagyobb intézményegysége a 450 fős általános iskola. Az intézmény célja, hogy hároméves kortól egészen az érettségiig megteremtse a feltételeit a hitben járó református identitás megélésének

és magas színvonalú oktató-nevelő munkának. A keresztyén identitás értékállósága már nemcsak a vallásos családok számára fontos és elismert tény, hanem a világi szemléletű szülők is keresik a biztonságos, tradicionális nevelés helyeit, így számukra keresett célpont lett az intézmény. Minden évfolyamon heti két hittanóra, hétfőnkénti áhítat, egyházének tanóra támogatja ennek az értékrendnek az erősödését. Idegen nyelvet második osztálytól tanítanak, a két fő nyelv a német és az angol. Ötödiktől második idegen nyelvként igény szerint választható a francia és az olasz. Nívócsoportos, képességek szerinti bontásban a felsőben a matematikát és az idegen nyelveket tanítják, valamint a magyar nyelv és irodalmat. A tehetséggondozás területei közül kiemelkedik a matematika, az anyanyelv, az informatika robotika szakkörrel egészül ki. Művészeti iskolájuk az alkotó gyerekek számára festészetet és kerámiát kínál. A Kontrasztok Zeneiskolával és a Berze-Nagy János Művészeti Iskolával kötött szoros együttműködésnek köszönhetően a klasszikus zene és hangszerstanulás, valamint a néptánc szintén kibontakozási terület. A természettudományos tantárgyak magas színvonalú oktatásának egyik lehetősége a korszerű, XXI. századi labor, ahol a tagintézmények tanulói (Nagyharsány, Drávafook) szintén tömbösítve töltenek el kémia, fizika, biológia órákat. A sportolási lehetőség mind a szabadban, mind a termi körülmények között magas színvonalúak, a kínálat gazdag: foci, kosárlabda, tájfutás, tenisz, atlétika, torna várja a mozogni vágyó gyerekeket. A helyben működő gimnázium sokak számára evidenciaként szerepel a továbbtanulási listán nyelvi előkészítő osztály és általános gimnáziumi osztály várja a tanulókat. Az internátus közel 80 gyermek számára biztosítja a bentlakást, a teljes ellátást. A Sztárai program keretében az intézményegységek ápolják a kapcsolatot a szórvány gyülekezetekkel, egyházi ünnepeken, vasárnapi istentiszteleten műsorokkal, kórusmuzsikával, zenei blokkokkal népszerűsítik az intézményünket.

5. kép: Környezetbarát kulacsok használatban

Forrás: saját fénykép

3.2.1. Egy mintapéldája a projektheteken át tartó fenntarthatóságra nevelésnek

A 2022/23-as tanévben a fenntarthatóságról meghirdetett projekthét kiterjesztését tűzte ki az iskola célul. Elsősorban azért, hogy minden hónapban legyenek az iskolában olyan alkalmak, amelyek a témát felszínen tartják, a pedagógusok kapcsolódási pontokat találnak a szaktárgyaikhoz általuk, és minél több hétköznapi gyakorlattal segítsék azt, hogy alkalmazhatóak legyenek a megoldások, ötletek.

A programok szervezéséhez **négy főből álló szakmai stábot alakítottak**, akik mozgatják, összefogják, szervezik az alkalmakat. A csapat tagjai érdeklődésük és szaktárgyaik szerint a következők: földrajz szakos tanár-tanító, néprajz-történelem szakos tanár, földrajz-biológia szakos tanár és igazgató-tanító. Nemcsak a szakterületeket és az érdeklődést vették figyelembe, hanem azt is, hogy a stábben dolgozó tanárok kapcsolódjanak az alsó és felső tagozatos korosztályhoz, segítséget, támpontot tudjanak adni a pedagógusoknak.

Az első ilyen alkalom a **Családi naphoz** kötődött, ahol az egyik állomáson egy óriás társas segítségével a csapatok – dobás és lépés után – szemetet válogattak annak érdekében, hogy a szelektív hulladékgyűjtés megvalósuljon, ötleteket gyűjtöttek újrahasznosításhoz, fogalmat értelmeztek, plakátot készítettek. A nagyobb gyerekek tableten TOTÓ-t töltöttek ki, amelynek legalább 80%-os eredményéért, rostos gyümölcsleveket lehetett nyerni. Ugyanezen az eseményen vendégeskedett az iskolában egy cserkészcsapat, akik szabadban megvalósítható játékokat tanítottak, bemutatták a cserkészek felszerelését, a kirándulásokhoz, túrákhoz szükséges eszközöket. Az iskola pedagógusai újrahasznosító állomásokkal várták a gyerekeket: tojástartóból golyót elkapó játék készült, pólófonal és PET palack felhasználásával ceruzatartó, ágakból készített szövőkereten pedig kis szöttesek születtek.

Az októberi program keretében meghirdették az osztályok között a kulacs és ételtartó dobozok használatának gyakoriságát mérő versenyt. A reggeli áhítatra készült egy olyan összeállítás, ami bemutatja a lehetőségeket, ötletet ad arra, hogy milyen megoldásokban gondolkodhatnak a diákok. Nagyon sok ötletet hoztak a gyerekek, bemutatták és igazolták annak használatát: szendvics tasakok, zárható dobozok, méhviasszal bevont és letörölhető textilszalvéták, hideg/meleg italok tárolására alkalmas kulacsok, palackok, különböző rögzítési lehetőségekkel. Az értékelés lezárásának napján mind a négyen zöld pólóban, az osztályokat egymás között szétosztva megszámoltuk, hogy a jelen lévő tanulókból hányan rendelkeznek környezettudatos étel- és italtárolóval (újratölthető és hasznosítható). Az eredményhirdetésre azok a pedagógusok, akik vállalták, almás pitét sütöttek és az osztályoknak ez volt a jutalma az összefogásért, az együtt gondolkodásért és a megvalósításért.

Megvalósult a papírgyűjtés a szülők bevonásával, összefogással. Hatalmas konténernyi papír gyűlt össze, a jócselekedetet, az újrahasznosíthatóságot igyekeztek előtérbe helyezni. A programban szerepel még **egy téli túra**, melynek időpontját szeretnék egy szép havas naphoz kötni. Céljuk ezzel a téli táj szépségének bemutatása, a közösség építése.

A vizes élőhelyek világnapja alkalmából (febr. 2.) vetélkedővel készülnek a gyerekeknek. Céljuk, hogy előre összeállított kép- és információs anyagból tudjanak vegyes korosztályban felkészülni a gyerekek, saját maguk összeállított csapatban nevezhessenek.

Az újrahasznosítás napja alkalmából (márc. 18.) “Trash art” napot szerveznek a gyerekeknek, a művészeti alapiskolájukkal karöltve a hulladékművészetet szeretnék bemutatni és velük közösen megvalósítani. Céljuk a hulladékról való másként gondolkodást bemutatni, újrahasznosítási lehetőségeket találni a fantázia elengedésével, művészeti szintre emelve.

A víz világnapja és a Föld órája szintén része lett a programsorozatnak. A Föld órája alkalmából vendégelőadóval vették fel a kapcsolatot (Ürge-Vorsatz Diana), elsősorban a felsős gyerekeket célozták meg vele, a víz világnapján pedig rajzpályázatot hirdetnek a gyerekeknek a témában.

A Méhek világnapja alkalmából (ápr. 30.) az ügy fontosságát némi humorral kívánják felhívni: barna-sárga-szürke öltözetben jönnek majd iskolába, egyéb jelmezek viselését is engedélyezik a gyerekek számára a témában. Meghívott vendéggel méhészeti bemutató és mézkestoló várja a gyerekeket.

A madarak és fák napja programmal zárul az éves programsorozat, amelyre rajzpályázatot hirdetnek a gyerekeknek, melyekből lefűzött, könyvtárban elhelyezett “könyv” készül. A **teremtett világ szépségében** pedig kirándulás formájában gyönyörködnek majd. A kirándulást nemcsak a tanítványoknak hirdetik meg, hanem a családok számára is nyitott lesz.

A tanév folyamán plakátokat készítenek nem csak az aktuális eseményekről, hanem faliújságot állítanak össze a témához kapcsolódó ötletekből, eseményekből, jeles alkalmakból. Gyűjtik a figyelemfelhívó cikkeket, írásokat, ajánlásokkal élnek digitális felületekről a témában, linkeket osztanak meg, népszerűsítik azokat a könyveket, amelyeket a könyvtárunkban is megtalálnak az elkötelezett tanulóink.

Bevonják a náluk gyakorlatukat töltő hallgatókat a munkába, igyekeznek a tudásmegosztás lehetőségével élni, érzékeltetni velük a fenntarthatósággal kapcsolatos kihívások súlyát, benne a felelősségüket. A hitoktató tanárok a hittanórákon hangsúlyosan foglalkoznak azokkal a bibliai részekkel, igeversekkel, melyek felhívják a diákok figyelmét mindezek tiszteletben tartására.

3.3. Kutatás módszerek és a minta bemutatása

A tudományos kutatásaimhoz a kutatási céloom elérése érdekében egyaránt használok kvalitatív (minőségi) és kvantitatív (mennyiségi) módszereket.

Kvalitatív módszer

a., Dokumentum vizsgálata: témához kapcsolódó anyag gyűjtése.

Vizsgáltam a Pécsi Református Kollégium Általános Iskolájának 2020. évi Nevelési Programján belül a „Környezeti nevelés Programját”, amelyben a keresztyén iskola a teremtés rendjébe illeszkedő ember kinevelését tűzte célul.

A teremtésvédelem és a környezettudatos nevelés szemléletének megjelenése a tankönyvekben (képek, szövegrészek, igeszakaszok). (4. számú melléklet-1. Dokumentum: Nevelési Program 2020.-Környezeti Nevelés Programja)

b., Interjú pedagógusokkal

„Az interjú mint kutatási módszer a szokásosnál mélyebb betekintést enged az emberek tevékenységébe, és ezáltal lehetőséget nyújt arra, hogy mások is megértsék tevékenységüket, gondolkodásmódjukat, életszervezésük motívumait.” (Gruber – Hódi, 2007).

Kvantitatív módszer

Kérdőíves kutatás:

A vizsgálatom során (a pedagógiai kutatásokban a leggyakrabban alkalmazott) kérdőíves adatgyűjtési módszert alkalmaztam. Mint kutató a mintába tartozó 113 diákkal kitölttettem egy-egy kérdőívet. A kitöltött kérdőívek segítségével vizsgálom a hipotézisekben megfogalmazottakat. A kérdőívbe főleg zárt kérdéseket szerkesztettem.

Egyaránt elhelyeztem egy- és többválasztós, skála és rangsor kérdéseket. Kisebb mennyiségben, de a kérdőívben megtalálhatóak a nyitott kérdések is, amelyre a kutatásom alanyai szabad kifejtős és szövegkiegészítő kérdésekre válaszoltak.

Célcsoportok:

Kérdőíves felmérés: Általános iskolai tanulók min. 113 fő.

Interjú: Pedagógusok: 20 fő.

Kutatásomban elsődlegesen a **Google űrlapját** használtam, ami lehetőséget nyújtott a digitális kapcsolatteremtésre, válaszkitöltésre – a jelenlegi vírushelyzetre való tekintettel.

A kiválasztott diákok/osztály e-mailben vagy a Facebook osztálycsoportjuk oldalán kapták meg a kérdőívet tanáraik segítségével, így személyesen nem kezelem adataikat (e-mail cím, név stb.), ami mentesít a GDPR törvényben foglaltaktól. A kérdőív anonim, a válaszok csak a saját kutatásomban lesznek kiértékelve, felhasználva, harmadik fél nem fogja megkapni az eredményeket.

Google-úrlap használata: A kérdőívben kidolgozott kérdések főként teszt jellegű, választható kérdéseket tartalmaz, aminek célja a válaszadás elkerülésének megakadályozása, aminek esélye nagyobb, ha a kitöltőknek maguknak kell megfogalmazni véleményüket.

A Google-úrlap használatával egy automatikusan, a rendszer által generált Excel-táblázatot fogok kapni az összesített válaszokkal, emellett minden válaszhoz egy saját diagram, grafikon fog tartozni a válaszok százalékos eloszlásával vagy a tervezett mintavétel (minimum 100 fő) egyének által adott válaszok darabszámával (példa 100 főből x darab választotta A választ, y darab B választ stb.).

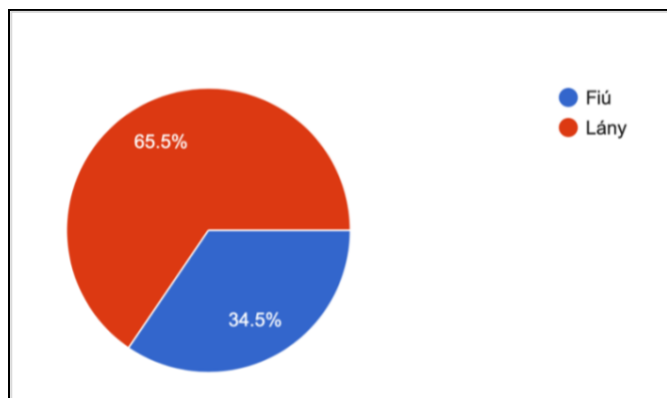
A választott platform segíteni fog saját következtetésem levonásához és lehetőséget ad, hogy a különböző kérdésekre adott válaszokat kombinálva, összehasonlítva hozzak létre diagramokat, grafikonokat, táblázatokat az Excelben használt képletek segítségével.

3.4. Eredmények

Környezetvédelemmel kapcsolatos diák kérdőíves vizsgálatba bevont diákok összetételének bemutatása.

1. kérdés

A Pécsi Református Általános Iskola 113 tanulója küldte vissza a kérdőívet kitöltve. 113 diák = 65,5% lány és 34,5% fiú (Lsd. 2. ábra).

2. ábra: Diákkérdőívre válaszolók nemenkénti összetétele

Forrás: saját szerkesztés

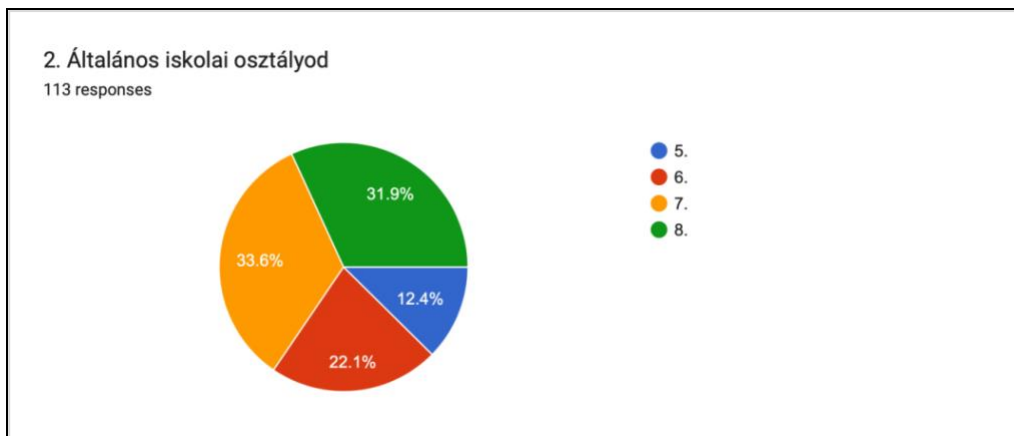

A válaszadókból is látszik, hogy a lányok fogadták nagyobb tudatossággal, felelősséggel a kitöltést mint feladatot (Szinte kétszer több a lány, mint fiú tanulók).

2. kérdés

A válaszadók iskolai osztályainak megoszlása (Isd 3. ábra):

- 1. = 7. osztályos tanulók: 33,6%
- 2. = 8. osztályos tanulók: 31,9%
- 3. = 6. osztályos tanulók: 22,1%
- 4. = 5. osztályos tanulók: 12,4%

3. ábra: Visszaküldött diák kérdőívek osztályonkénti bontása

Forrás: saját szerkesztés

A 3. ábrán látható, hogy a 7. osztályos tanulók szinte háromszor többen válaszoltak, mint az 5. osztályos tanulók. Fontos tudni, hogy a 7. osztályosoknál a természetismeret tantárgy átvált önálló tantárgyakká, mint biológia, földrajz, kémia, fizika.

KUTATÁS ELEMZÉSE

3.4.1. Hipotézis-1

Feltételezem, hogy az általam vizsgált egyházi iskolában megjelenik a környezettudatos magatartás fontossága, de bizonyos tartalmakban különbözhet a világi iskolákétól.

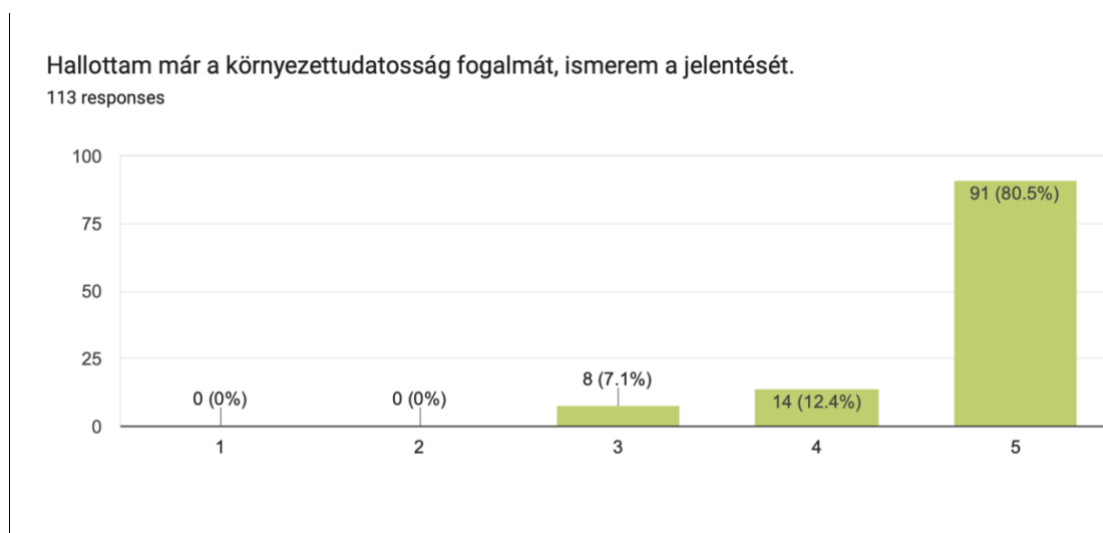
Diák kérdőív: 8/12

Pedagógus kérdőív: 4/5/6

Hipotézishez tartozó diák- és pedagógus kérdőív kérdéseire kapott válaszok:

DIÁK KÉRDŐÍV:

8.1 kérdése – Mennyire igazak rád az állítások?

4. ábra: Tanulói válaszok a környezettudatosság fogalmával kapcsolatban

Forrás: saját szerkesztés

A kérdésre adott 80,5%-os válasz egyértelműen jelzi, hogy a diákok ismerik a fogalmat.

A gyerekek visszaigazolták, hogy a fogalommal találkoztak már, annak jelentését ismerik. Tanulmányaik során és az iskola projektnapjain, tanórán kívüli foglalkozásain használják és tartalommal töltik meg a fogalmat, így vélelmezhető, hogy a jelentés ismeretével kapcsolatos visszajelzéseik megalapozottak.

12. kérdése – Iskolában mit szeretsz a legjobban?

Diákok válaszai – 113 fő

Leggyakoribb válaszok:

Jó iskolai közösség – 21
Modern, jól felszerelt iskola – 16
Jó tanárok – 15
Sok program van évközben – 14
Színvonalas oktatás – 11
Sok sportolási lehetőség – 6
Sok szakkör, kézműves foglalkozás – 6

Ritkább válaszok:

Jó példákat látok pl. szelektív hulladékgyűjtésre, papírgyűjtésre – 3
Az iskola elkötelezett a környezetvédelem és a fenntarthatóság mellett – 1
Az új iskolánkban kiemelt figyelmet fordítottak a környezetvédelemre pl. szelektív hulladékgyűjtés lehetőségei (papír, elem vagy műanyag flakonok külön gyűjtése) – 1
Sok programot szerveznek a környezetvédelemmel kapcsolatosan pl. fotókiállítás – 1
Minden évben ültetünk új fákat a környéken – 1
Próbálják népszerűsíteni a környezettudatos gondolkodást – 2
Egyéb válasz – 15
pl. osztálykirándulások, érdekes kiállítások, sok ismeretterjesztő program, családi nap, barátok, büfé, menza, diákoknak saját szekrényük van, iskolakert, könyvtár, testnevelés óra, foci edzés

A diákok az iskolájukra az alábbi legtöbb említést adták: Jó iskolai közösség, modern, jól felszerelt iskola, jó tanárok, sok program évközben és színvonalas oktatás: 21 – 16 – 15 – 14 – **11 válasszal.**

Diákok válaszaikban már maguktól is megemlítik a környezetvédelmet, fenntarthatóságot és hozzákapcsolódó egyéb tevékenységeket, igaz ezek a válaszok még ritkábbak. Pl. szelektív hulladékgyűjtés, papírgyűjtés, sok környezetvédelmmel kapcsolatos program és faültetés vagy az iskola elkötelezett a környezetvédelem és fenntarthatóság mellett: 3 – 1 – 1 – 1 válasszal.

PEDAGÓGUS KÉRDŐÍV:

4. kérdése – Mit jelent a teremtésvédelem az Ön számára?

7 pedagógus megemlíti a teremtett világ védelmét valamely kontextusban:

- Isten teremtett világot az emberre bízta. Ezért egyénileg és mint közösség is felelősek vagyunk ezért a kincsért: a bolygóért, a bolygón élő növény- és állatvilágért, mai kifejezéssel környezettudatos életmódot. – 1
- A teremtett világot nem kizsákmányolni, hanem használni és óvni kell. Tiszteletben kell tartani az állatok és növények élőhelyét, jóllétét. – 1
- A teremtett világ megóvása, értékékként kezelése. – 1
- Az Isten által teremtett világ védelmét, megismerését, megbecsülését, tiszteletét. – 3
- Teremtésvédelem= környezetvédelem = teremtésmegőrzés.
- Hívó hozzáállás a környezethez – 1

További pedagógus válaszok – 13

- Természetvédelem – 3
- Környezetvédelem – 4
- Természetvédelem, környezetvédelem – 3
- A természet, a környezet és a benne élő ember védelmét – 3

A pedagógusok sokoldalúan határozták meg a fogalmat, tartalmilag árnyalatnyi különbségek mutatkoznak a meghatározások között. A pedagógusok között is tapasztalható különbség, a világi szemlélet és a keresztyén gondolkodás találkozik a kifejtett válaszaikban.

5. kérdése – Mit jelent a környezeti nevelés?

- Teremtésvédelemmel kapcsolatos felelősséget továbbadni a gyerekeknek tanórán, tanórán kívüli foglalkozásokon. Környezettudatos gondolkodású felnőtteket nevelni. – 1
- Környezetvédelemre nevelés. – 4
- A gyerekekkel megismertetjük az őket körülvevő teremtett világot, működését, szükséges használatát, óvását, a fenntartható egyensúly megteremtését, a környezettudatos életet. – 1
- Környezetvédelmi és szociális/hitbeli nevelés is. – 1
- Megismertetni a gyerekeket az őket körülvevő élővilág rendjével, működésével és megláttatni velük, hogy az emberi beavatkozás milyen következményekkel jár, illetve miként lehet pozitív módon beavatkozni a természet működésébe. – 1
- A nyelvtanításban és osztályfőnöki órákon is foglalkozom környezetvédelmi témákkal. – 1
- Megismertetjük a gyerekeket a környezetükkel, annak tulajdonságaival, használatával, tudatos használatra neveljük őket. – 1
- Környezetünk megismerése, működésének megértése, tudatosságra nevelés. – 2
- Megismertetni a gyerekekkel a környezetvédelmet, természet megóvását. – 2
- A biológiai környezet megismerése, a pazarlás elkerülése. – 1
- Környezetünk szereplőinek (állat-, növényvilág, élőhelyek) megismerése, működési egyensúlyának tisztelete, óvása. – 1
- A diák egész személyiségére kiható nevelési folyamat, amely segíti a tanulók környezettudatos magatartásának, életvitelének kialakulását. – 1
- Nevelés, amely segíti a környezettudatos magatartás kialakulását. Jó példák bemutatásával, amely beépül a mindennapi életvitelbe. Tudatformálás. –1
- Fenntarthatóságra, tudatos fogyasztásra, társadalmi szerepvállalásra felkészítést, illetve környezeti problémákra érzékeny felnőtté válás segítése. – 1
- Természettudományos ismeretek átadása, állampolgári nevelés, személyiségfejlesztés. – 1

Amikor a környezeti nevelésre kérdeztünk rá, akkor megjelent helyesen a személyiségfejlesztés, a tudatos magatartásformálás, a felelősségvállalásra tanítás, a természeti és társadalmi környezet egymásra hatása, valamint a jó példák mentén való ráhatás. Viszont csak ketten utaltak ebben a válaszcsoportban a hitbeli nevelésre, a teremtett világ védelmére.

6. kérdése – Személyes példával tud-e a gyerekek előtt járni? Alkalmaz-e olyan zöld, illetve környezetbarát szokásokat, amiket a tanítványai követhetnek?

20 pedagógus igennel válaszolt. Pedagógusok az alábbi példákat sorolták fel.

Válaszaikban megjelenő szokások/jó gyakorlatok, s azok gyakorisága:

- kertészkedés (magaságyás, vegyszermentes kert, iskolakert, virág- és faültetés) – 10
- szelektív hulladékgyűjtés – 10
- csomagolásmentes tízórai – 6
- újrahasznosítással és újrahasznosításos kézműveskedés – 5
- komposztálás – 4
- újratölthető palack használata – 3
- takarékoság – villany (tanterem világítás), víz (mellékhelyiségek) – 3
- állatvédelem, állatgondozás – 3
- tartós textil szatyrok, textil zsákok bevásárláshoz – 2
- tömegközlekedés, kerékpározás – 2
- madáretetők és madárodúk készítése – 1
- kirándulás szervezése területgondozás céljából – 1
- nylonmentes élet – 1
- papír helyett digitális formátum – 1

A pedagógusok által felsorolt válaszok egyrészt segítik, példaként állnak a gyerekek előtt, másrészt az említések gyakorisága iránymutató. Legtöbb említést: a kertészkedés, a szelektív hulladékgyűjtés és a tudatos tízórai kapta 10-10-6 válasszal.

Ezt követte még az újrahasznosítás és a komposztálás témaköre 5, illetve 4 válasszal.

Az 1. hipotézis, miszerint megjelenik a környezettudatos magatartás fogalma az általam vizsgált iskolában és a világiakhoz képest kicsit más tartalommal – ez részben beigazolódott.

Egyrészt a diákoktól megtudtuk közvetlen kérdéssel, hogy 80,5 százaléka találkozott ezzel a fogalommal és tudja is mit jelent.

A pedagógusok válaszai a teremtésvédelem kérdésében többségében említik a teremtett világ védelmét, a környezeti nevelésben azonban csak ketten említik a teremtett világgal való kapcsolódást is. Tehát, ha a teremtésvédelemre kérdezzük rá, megjelenik a környezet és teremtett világ védelme, amíg ha a környezeti nevelésre kérdezzük rá, csak alig jelenik meg a teremtésvédelem. A pedagógusok a saját szokásaikkal egyben jó mintát is adnak diákjaiknak, leginkább az alábbi területeken: kertészkedés, szelektív hulladékgyűjtés és tudatos tízórai (pl. étel otthonról, saját kulacssal), újrahasznosítás és komposztálás.

A diákok az iskolájukkal kapcsolatban többször is említik: a jó iskolai közösséget, jó tanárokat és sok évközi programot és színvonalas oktatást. Az évközi zöld programokban a környezeti nevelés és a teremtésvédelem jó alapot képez arra, hogy a pályaeorientációs alkalmakon az agrárszakmák, az agrár szakképzés felé is orientálják a diákokat.

Pl. Fotópályázat: „Nemzeti trikolor a természetben” – ezen a napon „hiteles” virágkötő élő- és szárazvirág kompozíciók készítésével bemutathatja a nemzeti trikolor színeit a virágkötészetben. Ez inspiráló lehet az iskolai fotósok számára is (a virágkötő szakma bemutatása).

Pl. Iskolakert program: során az évszaknak megfelelően elvégzendő munkákat „hiteles” kertész szakember irányításával közösen végezzék el a diákok. A közös munka kiválóan alkalmas a kertész szakma megismerésére, a diákok kérdéseinek megválaszolására és a kertészkedés örömeinek megtapasztalására. Az agrárképzésben tanulható szakmák vonzóvá válhatnak.

3.4.2. Hipotézis-2

Feltételezem, hogy az általam vizsgált általános iskolában a diákoknak fontos a környezeti, társadalmi és természeti érték, a teremtésvédelem, s minél idősebbek, annál erőteljesebben jelentkezik ezek fontossága.

Diák kérdőív: 8/10/11

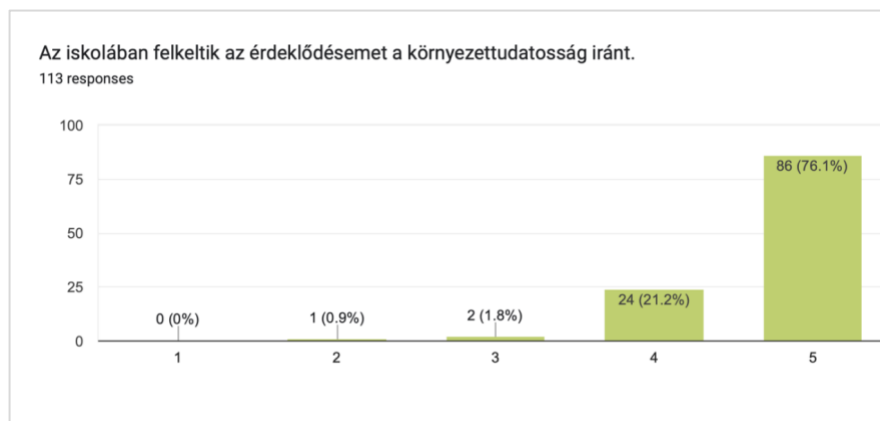
Pedagógus: 15

DIÁK KÉRDŐÍV

8.3. kérdése: Mennyire igazak rád a következő állítások?

Lehetséges válaszok:

- 1 = nem igaz rám
- 2 = nagyon kevésbé igaz rám
- 3 = részben igaz rám
- 4 = erősen igaz rám
- 5 = teljesen igaz rám

5. ábra: Diákok válaszainak megoszlása a környezettudatossággal kapcsolatban

Forrás: saját szerkesztés

A 113 válasz az alábbiak szerint oszlik meg (ld. 5. ábra):

„**Teljesen igaz rám**”, hogy az iskolában felkeltik az érdeklődésemet a környezettudatosság iránt 86 diák válaszolt így, amely az összes válaszadók 76,1%-át jelenti. „**Erősen igaz rám**” választ 24 diák jelölt meg, amely 21,2%-ot jelent. „**Részben igaz rám**” választ csak 2 diák választotta, amely 1,8%-ot jelent.

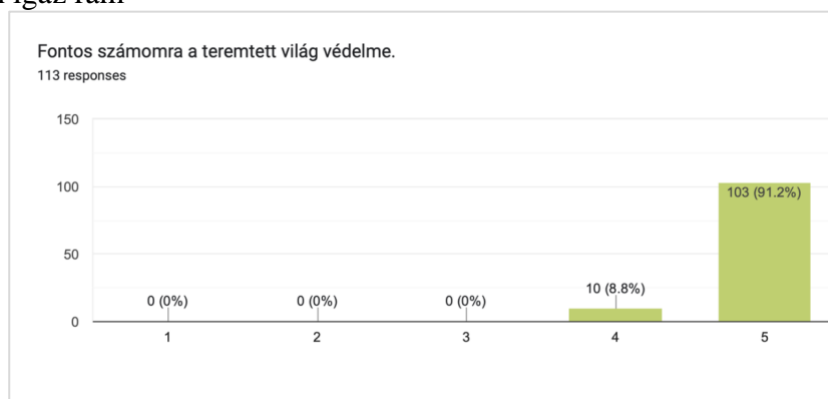
A diákoktól kapott válaszokkal 97,3% (76,1% + 21,2%) már egyértelműen látszik az iskola pedagógusainak a munkája, hogy a diákok érdeklődését az általános iskolai tanulmányaik alatt sikerült a környezettudatosság iránt felkelteni az elmúlt évek alatt.

„**Nagyon kevésé igaz rám**” választ csak 1 diák választotta.

8.4. kérdése: Mennyire igazak rád a következő állítások?

Lehetséges válaszok:

- 1 = nem igaz rám
- 2 = nagyon kevésé igaz rám
- 3 = részben igaz rám
- 4 = erősen igaz rám
- 5 = teljesen igaz rám

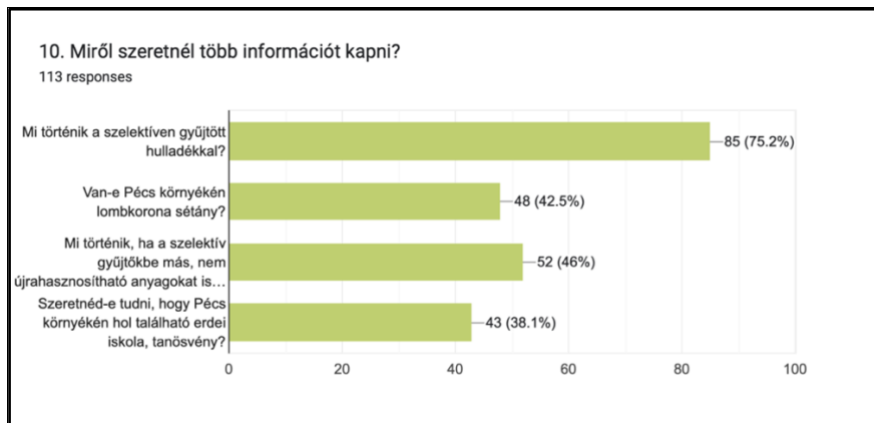
6. ábra: Teremtett világ védelmének fontosságára adott válaszok

Forrás: saját szerkesztés

A 113 válaszoló diák, két választási lehetőséget választott csak. (ld. 6. ábra)

„**Teljesen igaz rám**„, **választ** – hogy fontos számára a teremtett világ – 103 diák jelölte meg, amely az összes válaszadóknak a 91,2%-át jelenti. „**Erősen igaz rám**” választ 10 diák jelölt meg, amely a válaszadók 8,8%-át jelenti. A „**nem igaz**”, „**a nagyon kevésé igaz**” és a „**részben igaz rám**” válaszlehetőséget senki nem választotta. A kapott 100%-os (91,2% + 8,8%) válaszadással megállapítható, hogy a gyerekek a „**teremtett világ védelmé**”-t fontosnak tartják. A kijelentésből sem több, sem kevesebb nem derült ki, minthogy fontos számukra a teremtett világ védelme.

10. kérdése

7. ábra: Diákok témaválasztása több információ iránt

Forrás: saját szerkesztés

A diákok fontosnak tartják és nyitottak a további információ szerzésére a megadott 4 környezeti és természeti értékeket érintő, valamint a környezettudatosság témával kapcsolatban.

A 113 kérdőívet kitöltő diák összesen 228 választ küldött be a megadott kérdésekre. Ennek megoszlását mutatja a 7. ábra.

- 85 válasz érkezett (a válaszok 75,2%-a) érdeklődik a szelektíven gyűjtött hulladék további sorsa iránt.
- 52 válasz (46%) jelezte, hogy a diákok kíváncsiak mi történik a szelektívgyűjtőbe bekerült más, nem újrahasznosító anyagokkal.
- 48 válasz (42,5%) jelzi, hogy a diákok szívesen kapnának információkat a lakóhelyük, Pécs környékén található lombkorona sétányokról, illetve 43 válasz (38,1%) az erdei iskola és tanösvények iránt érdeklődne.

A kapott 228 válasz az alábbiak szerint is szétválasztható:

- 137 válasz (75,2% +46%) inkább elméleti információra kíváncsi.
- 91 válasz (42,5%+38,1%) inkább az iskolán kívüli: sajátélményű tanulást, interaktivitást, érzéki tapasztalást, megismerés iránt érdeklődne bővebben.

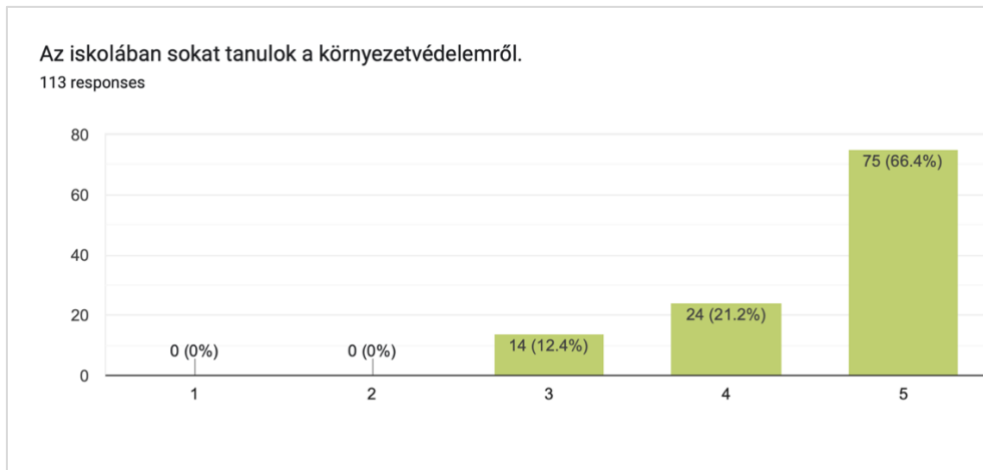
11. Mennyire értesz egyet a következő állításokkal?

Lehetséges válaszok:

- 1 = Egyáltalán nem értek egyet
- 2 = Kissé egyetértek
- 3 = Nem értek egyet, de nem is támasztom alá
- 4 = Viszonylag egyetértek
- 5 = Teljesen egyetértek

11.4 kérdése

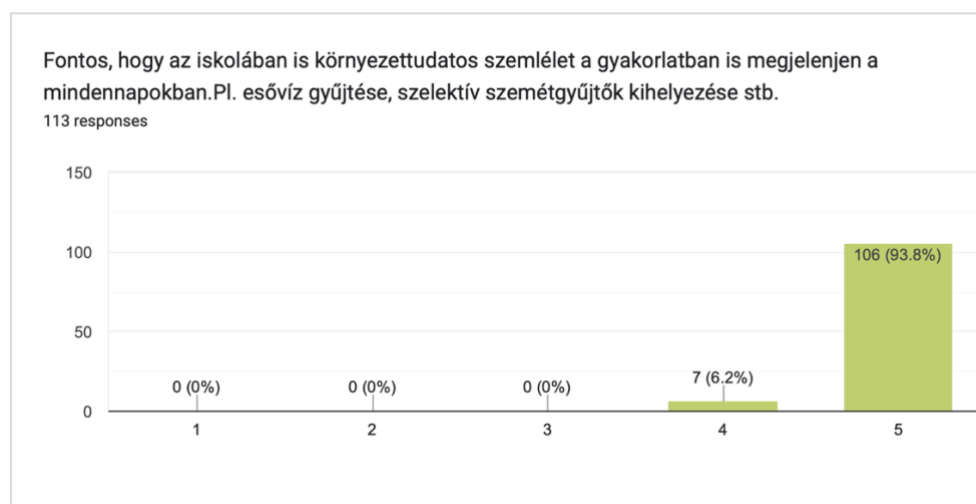
8. ábra: Környezetvédelemmel kapcsolatos diákok válasza

Forrás: saját szerkesztés

75 diák válasz (a válaszadók 66,4%-a) egyben megerősíti, hogy az iskolában sokat tanul a környezetvédelemről „Teljesen egyért” a megállapítással.

24 diák (21,2%) „Viszonylag egyetért”, illetve további 14 diák (12,4%) „Nem ért egyet, de nem is támasztja alá”, hogy miért nem tartják soknak az általános iskola által átadott tudás ismeretanyagot a környezetvédelemről. Az 1. és 2. válaszadási lehetőségeket egyetlen diák sem választotta.

11.6 kérdése

9. ábra: Környezettudatosság fontossága a mindennapokban

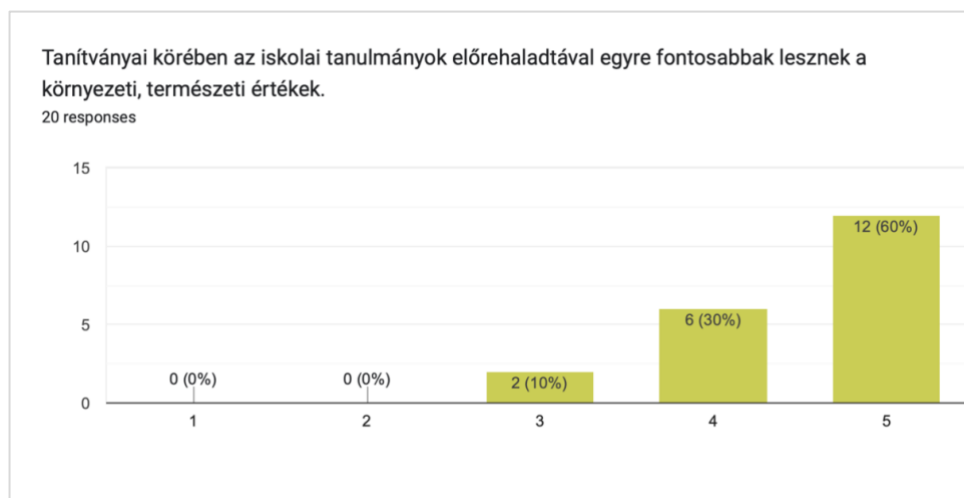
Forrás: saját szerkesztés

Az általam vizsgált általános iskolában a megkérdezett 113 diák közül: 106 diák (a válaszadók 93,8%-a) **FONTOSNAK TARTJA** (ld 9. ábra), hogy a környezettudatos szemlélet a gyakorlatban is megjelenjen a mindennapokban. 7 diák (6%) **csak viszonylag ért egyet** azzal, hogy az iskolában megszerzett környezettudatos szemlélet fontos, hogy a gyakorlatban is megjelenjen a mindennapokban.

PEDAGÓGUS KÉRDŐÍV

15. 1. kérdése

1-5-ig terjedő skálán adható iskolai osztályzathoz hasonlóan az egyetértés. Egyáltalán nem értek egyet 1-2-3-4-5 Teljes mértékben egyetérték.

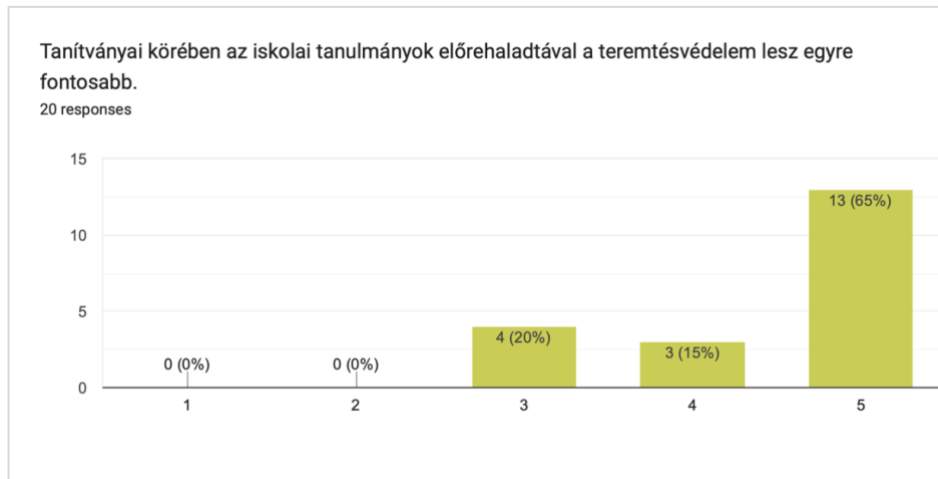
10. ábra: Környezeti értékek fontossága pedagógusok válaszai alapján

Forrás: saját szerkesztés

A pedagógusok 60%-ától (azaz 12 fő) kapott válasz „Teljes mértékben egyetért”, hogy a tanítványok körében az iskolai tanulmányok előrehaladtával egyre fontosabbak lesznek a környezeti, természeti értékek.

További 30% (azaz 6 pedagógus) részben „Viszonylag egyetért”. Csak 10% (azaz 2 pedagógus) „Nem ért egyet, de nem támasztja alá” választát.

15.2. kérdése

11. ábra: Teremtésvédelem fontossága pedagógusok válaszai alapján

Forrás: saját szerkesztés

A pedagógusok a tanítványaik körében az iskolai tanulmányok előrehaladtával a teremtésvédelmet tartja egyre fontosabbnak a megkérdezett 20 pedagógusból 13 (válaszadók 65%-a). (Lsd 11. ábra)

Válaszokból egyértelműen látszik (65%) szerint: a gyerekek ismeretei évről évre növekednek ebben a témában. Egyre több tantárgy lép be az oktatás struktúrájába, ahol lehetőség nyílik arra, hogy ebben a témakörben az ismereteik gazdagodjanak. A hittan, a környezetismeret, felsőben a biológia, földrajz, technika és életvitel, osztályfőnöki tantárgyak egyre több pontról világítanak rá a felelős gondolkodás, az ezt alátámasztó gyakorlat szükségességére, jó szokások kialakítására.

A 2. hipotézis miszerint az általános iskolában a kapott ismeretek alapján a diákoknak fontossá válik a környezetvédelem, a környezeti és természeti értékek – beigazolódott.

A megkérdezett diákok 91,2 százaléka már fontosnak tarja a teremtett világ védelmét. A diákok nyitottak mind iskolai elméleti – és iskolán kívüli további sajátélményű információk gyűjtésére.

A pedagógusok 60 és 65%-a válaszolta azt, hogy a tanítványaik körében az iskolai tanulmányok előrehaladtával egyre fontosabbak lesznek a környezeti, természeti értékek, valamint a teremtésvédelem. Ha úgy tekintünk erre a tényre mint egy kedvező alapra az agrárszakképzés felé orientálásra, akkor például további ismeretek átadása érdekében akár egy tanulmányi kirándulás a közeli biogazdaságba is beemelhető. Itt mód lenne arra, hogy a gazda részletesen ismertesse mitől „bio” a biogazdálkodás, milyen feltételeknek kell eleget tennie. A

farm meglátogatása során a diákok akár egyszerűbb munkafolyamatokba is bevonhatóak, előzetes egyeztetés alapján. Milyen szakmák felé orientálhatóak a felső tagozatos általános iskolások egy ilyen gazdaság meglátogatása során? Pl. kertésztechnikus, állattenyésztő, zöldségtermesztő, gyógynövénytermesztő. Ezen szakmáknál fő kompetenciaelvárás a természet szeretete. Emellett szükséges még a jó fizikai állóképesség, kezűgyesség, szervező készség és önálló- vagy csapatmunkában való helytállás.

3.4.3. Hipotézis-3

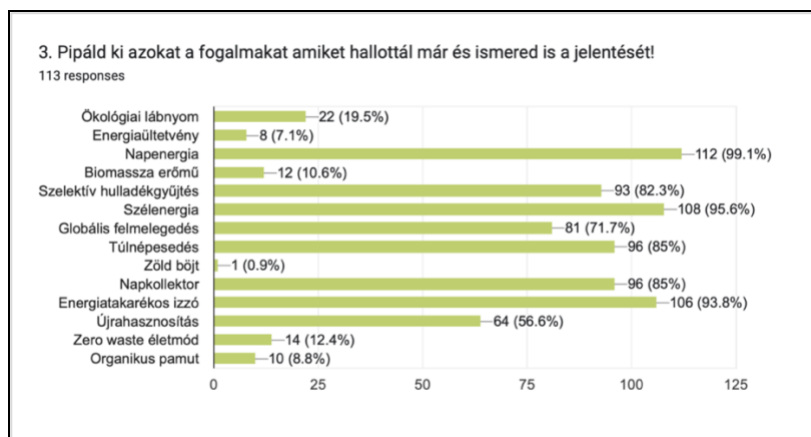
Feltételezem, hogy az általam vizsgált iskolában a jó alapokhoz megfelelő elméleti ismereteket kell átadni, tehát nemcsak a természettudományos tantárgyakban, de a közismereti, humán tárgyakban is megjelennek környezeti, teremtésvédelmi tartalmak.

Diák kérdőív: 3/4

Pedagógus: 7

DIÁK KÉRDŐÍV:

3. kérdése

12. ábra: Környezetvédelemmel kapcsolatos fogalmak ismerete

Forrás: saját szerkesztés

A diákok saját bevallásuk szerint, direkt kérdésre adott válaszbán az alábbi megoszlásban ismerik a fogalmakat. (Lsd 12. ábra és 1., 2. táblázat)

Fogalom	Válaszok (% , fő)	
1./ Napenergia	99,5%	112 fő
2./ Szélenergia	95,6%	108 fő
3./ Energiatakarékos izzó	93,8%	106 fő
4./ Napkollektor	85%	96 fő
5./ Túlnépesedés	85%	96 fő
6./ Szelektív hulladékgyűjtés	82,3%	93 fő
7./ Globális felmelegedés	71,7%	81 fő
8./ Újrahasznosítás	56,6%	64 fő

1. táblázat: Diákok által ismert fogalmak

Forrás: saját szerkesztés

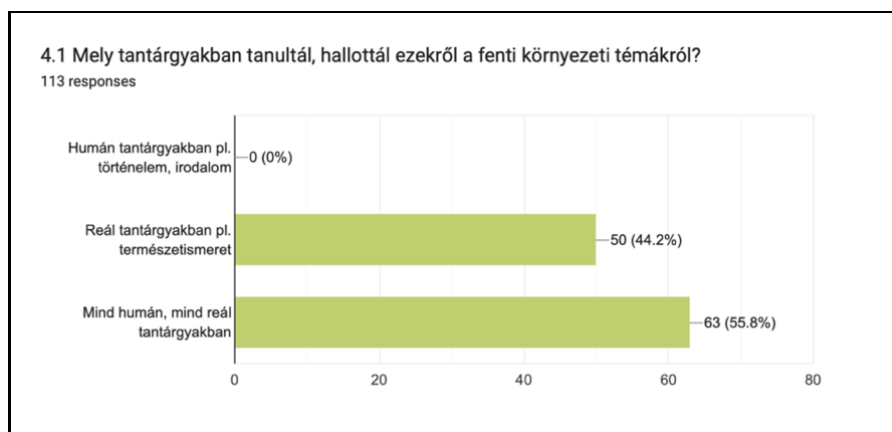
A **20 százalék alatti arányban kapott** válaszok azt mutatják, hogy a tanulók az alábbi fogalmakkal szórványosan találkoztak.

Fogalom	Válaszok (% , fő)	
Ökológiai lábnyom	19,5%	22 fő
Zero-waste életmód:	12,4%	14 fő
Biomassza erőmű	10,6%	12 fő
Organikus pamut	8,8%	10 fő
Energiaültetvény	7,1%	8 fő

2. táblázat: Diákok által kevésbé ismert fogalmak

Forrás: saját szerkesztés

4. kérdése

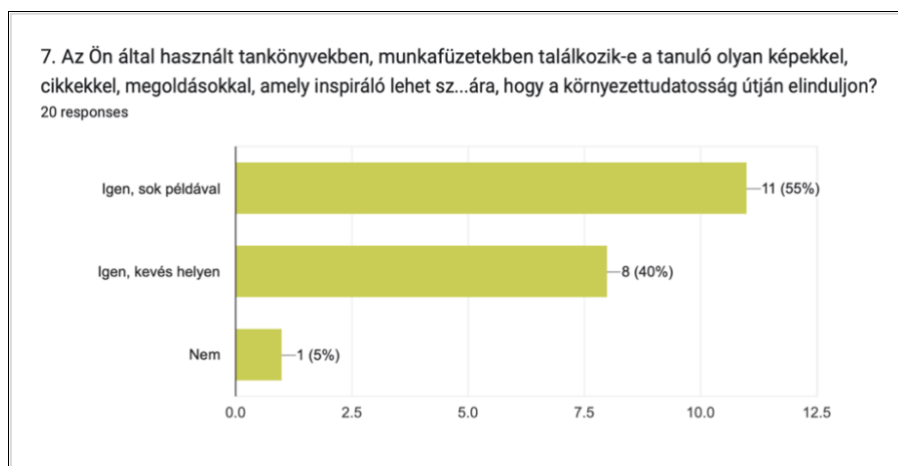
13. ábra: Tantárgyak kapcsolódása környezeti témákban

Forrás: saját szerkesztés

113 diák az alábbi megoszlásban válaszolt (ld 13. ábra): A diákok 55,8%-a (63 fő) megerősíti azt a tényt, hogy nem csak a természettudományos tantárgyakban, hanem mind a humán, mind a reál tantárgyakban hallott már környezeti témákról. 44,2%-uk (50 fő) válaszolta, hogy a reál tantárgyakban hallott a környezeti témákról.

PEDAGÓGUS KÉRDŐÍV:

7. kérdése

14. ábra: Pedagógusok válaszai inspiráló tankönyvekkel kapcsolatban

Forrás: saját szerkesztés

Az inspiráló tankönyvi tartalmakkal kapcsolatos kérdésre (ld 14. ábra) a pedagógusok 55% (11 fő) válaszolta, hogy az általa használt tankönyvekben található a tanuló olyan képekkel, cikkekkel és megoldásokkal, amely inspiráló lehet számukra, s így elinduljanak a környezettudatosság útján. A pedagógusok 40%-a (8 fő) válaszolta kritikusan, hogy „igen, de kevés helyen” találkoznak a diákok inspiráló cikkekkel, megoldásokkal a tankönyvekben, munkafüzetekben. Csak 5% (1 fő) válaszolta, hogy „nem” találkoznak a diákok képekkel, cikkekkel, megoldásokkal a tankönyvekben.

A 3. hipotézis, miszerint a jó alapokhoz megfelelő elméleti ismereteket kell átadni, nemcsak a természettudományos tantárgyakban, de a közismereti, humán tárgyakban is megjelennek környezeti, teremtésvédelmi tartalmak – ez csak részben igazolódott be.

Egyrészt a diákok 55,8%-a válasza megerősítette azt a tényt, hogy nem csak a természettudományos tantárgyakban, hanem mind a humán, mind a reál tantárgyakban hallott már környezeti témákról.

Másrészt a 20 százalék alatti válaszadások visszajelezték, hogy a tanulók az alábbi fogalmakkal még szórványosan találkoztak: ökológiai lábnyom, zero-waste életmód, biomassza erőmű, organikus pamut, energiaültetvény.

A pedagógusok 45%-a (8+1 fő) kritikusan visszajelezte, hogy „igen, de kevés helyen”, illetve „nem” találkoznak inspiráló cikkekkel, képekkel vagy megoldásokkal, amelyek segítenék a diákokat elindulni a környezettudatosság útján.

Agrárképzés felé orientáló program lehetne az általános iskola falain kívülre tekintve, a közelben található Pécsi Biomassza Hőerőmű meglátogatása. Itt teljes egészében megújuló alapanyagokból (fából és bálázott mezőgazdasági melléktermékekből) állítja elő a távfűtés hőenergiáját.

Az erőmű „ZÖLD ZÓNA LÁTÓGATÓKÖZPONTJÁBAN” pedig testközelből ismerhetők meg a biomassza-tüzelőanyagok, kipróbálható az erőmű és a távhőrendszer működő modellje. Látogatóközpont animációkkal, érintőképernyős eszközökkel, virtuális erőműbejárással, kvízzjátékkal, makettekkel és modellekkel várja a 6-14 éves korosztályt is. Zöld Zóna bemutatóterme ideális helyszíne lehet akár rendhagyó természettudományos órának is, ellensúlyozná a tankönyvek kevésbé érdekes, sokszor hiányzó képi illusztrációit egy ilyen óra. Így például a mezőgazdaság és erdészeti ágazat szakmai felé lehetne kitekinteni, pl. a növénytermesztés és melléktermékeinek hasznosítása, erdőgazdálkodás és a faanyag hasznosítása, a mezőgazdaság gépesítése stb.

3.4.4. Hipotézis-4

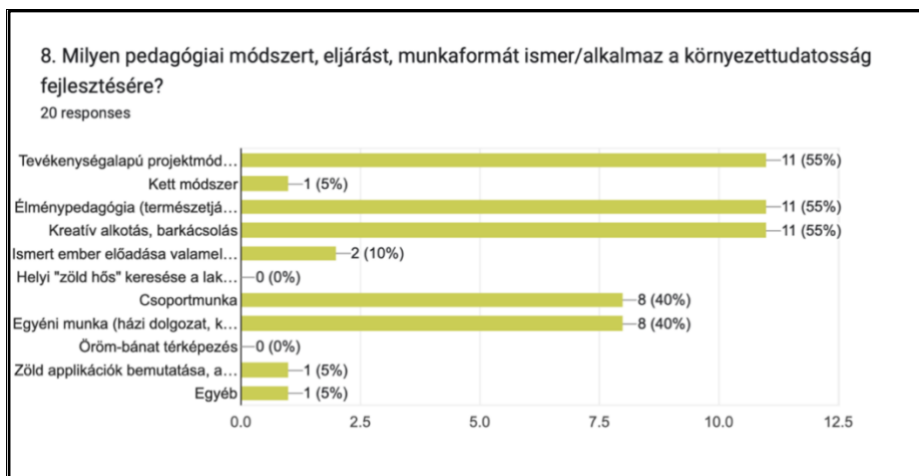
Feltételezem, hogy az általam vizsgált iskola pedagógusai a környezeti nevelés elméletét úgy ültetik át a gyakorlatba, hogy sokféle módszert, eljárást és munkaformát alkalmaznak.

Diák kérdőív: -

Pedagógus kérdőív: 8/13/14

PEDAGÓGUS KÉRDŐÍV:

8. kérdése

15. ábra: Pedagógiai módszerek ismerete

Forrás: saját szerkesztés

20 pedagógus választott többféle pedagógiai módszerből (ld 15. ábra)

- Leginkább ismert pedagógiai módszerek, 55 százalékuk alkalmazza ezeket:
  - Tevékenységalapú projekt módszer
  - Élménypedagógia (természetjárás, hagyományápolás, helytörténet)
  - Kreatív alkotás
- Leginkább ismert munkaforma, melyet a pedagógusok 40 százaléka alkalmaz:
  - Csoportmunka
  - Egyéni munka (házi dolgozat, környezeti témában versenyeztetés)
- Lehetőség a környezettudatosságban a mintaadásra, 2 pedagógus alkalmazza a 20 pedagógus közül:
  - Ismert ember előadása valamely természeti/környezeti kérdésben
- 1 pedagógus jelölte meg, hogy ismeri a „Kettő módszert” – A minta 5 százaléka.
- Sajnos az általános iskola válaszoló tanárai nem ismerik vagy nem alkalmazták még az alábbi módszereket:
  - Helyi „zöld hős” keresése a lakóhelyen, bemutatása, meghívása
  - Öröm-bánat térképezés

13. kérdése

Részt venne-e környezettudatos programok szervezésében, projektmunka felépítésében?

20 pedagógusból csak 1 fő válaszolta, hogy nem venne részt.

19 pedagógus 15 különböző programot, projektet jelölt meg, melyben részt venne:

- Fotópályázat, kiállítás, vetélkedők –2
- Állatok védelme – 2
- Iskola kert gondozása – 2
- Szemétszedés – 3
- Üzemlátogatások – 1
- Kirándulások, természetjárások – 2
- Kertészkedés, komposztálás – 2
- Fák, virágok ültetése – 1
- Fenntarthatóság érdekében készített cselekvési terv alapján, egész tanéven átívelő programsorozat – 1
- Madárismeret – 1
- Madár élőhelyek és megtekintésük a természetben (odúk és madáretetők) – 2
- Fák szerepe az élőlények életében. Korszerű erdőgazdálkodás megismerése –1
- Zöldterület megtisztítása a szeméttől – 1
- Újrahasznosítás jegyében kreatív tevékenység akár társasjátékok készítése – 1
- Kézműves foglalkozások – 1

A pedagógusok által felsorolt programok, projektek nagyon sokszínűek: van folyamatos és akciójellegű program köztük, van egész tanévet felölelő tervező tevékenység és egy-egy nagyobb esemény is (kiállítások, fotópályázatok) köztük.

Legtöbb választ: a szemétszedés – kirándulások – állatok védelme – kiállítás, vetélkedő – iskola kert gondozása – madár élőhelyek megtekintése kapta 3-2-2-2-2 válasszal.

14. kérdése

Keresné-e a megoldást abban, hogy a családok is csatlakozzanak az iskola környezettudatos programjaihoz? A 20 pedagógus egyöntetű „IGEN” választ adott.

Kérdőív válaszai:

- Tematikus napokkal.
- Otthon megvalósítható partnerség formájában.
- Több családi és iskolai napok szervezése a téma hetek során.
- Papírgyűjtés.
- Családi kirándulások.
- Több családi nap szervezése (feladatlapok kitöltése).

A 4. hipotézis, miszerint az általam vizsgált iskola pedagógusai a környezeti nevelés során sokféle módszert, eljárást, munkaformát alkalmaznak – ez teljes egészében beigazolódott.

A pedagógusok a környezettudatosság fejlesztésére 55%-ban jelölték meg a: tevékenység alapú projekt módszer – élménypedagógia – kreatív alkotás készítését, illetve 40%-ban alkalmazzák még: csoportmunkát – és egyéni munkát (pl. házi dolgozat).

A pedagógusok egyértelműen kinyilvánították, hogy aktívan részt vennének környezettudatos programok szervezésében. 19 pedagógus 15 különböző konkrét programot, projektet javasolt. Legtöbb választ: a szemétszedés – kirándulások – állatok védelme – kiállítás, vetélkedő – iskola kert gondozása – madár élőhelyek megtekintése kapta 3-2-2-2-2 válasszal.

A pedagógusok mindegyike keresné a megoldását annak, hogy a családok is csatlakozzanak az iskola környezettudatos programjaihoz is.

A jelenlegi nagyon megterhelő oktató-nevelő munka mellett a családok bevonása ebbe a folyamatba tanítási órákon kívül, közösségi alkalmakon képzelhető el. Családi nap formájában teremtésvédelmet erősítő, családok figyelmét felkeltő, csoportos játékok, vetélkedők formájában együtt tanulhat a gyermek és szülő.

A tanulmányaim során a hejőkeresztúri modellben (K. Nagy Emese: Több, mint módszer) talákoztam olyan példával, hogy a szülőket bevonták az osztályban folyó csoportmunkába, amikor is a családtag a saját szakmáját mutatta be az osztálynak. Adott esetben ezt az általános iskolások agrár/erdész szakmák szüleinek bevonásával meg lehetne próbálni. Kiegészíthető játékos feladatokkal egy ilyen alkalom: pl. szakmák felismerése képek alapján, egy tipikus eszköz láttán az ahhoz tartozó szakma megnevezése.

3.4.5. Hipotézis-5

Feltételezem, hogy az általam vizsgált egyházi iskolában a pedagógusok a környezeti nevelés, a teremtésvédelem iránti elkötelezettségüket ismereteik, módszereik bővítésével, továbbképzéseken való részvétellel, szakirodalmak megismerésével folyamatosan erősítenék a jövőben is.

Diák kérdőív: -

Pedagógus: 10/11/12

PEDAGÓGUS KÉRDŐÍV

10. kérdése

16. ábra: Környezeti nevelés továbbképzésre adott pedagógus válaszok

Forrás: saját szerkesztés

A 20 pedagógus válasz az alábbiak szerint oszlik meg (ldd 16. ábra):

- 18 fő pedagógus, vagyis a pedagógusok 90 százaléka válaszában jelezte, hogy vállalkozna továbbképzésre a környezeti nevelés terén.
- 2 fő, a pedagógusok 10 százaléka nem vállalkozna továbbképzésre a környezeti nevelés terén.

11. kérdése

17. ábra: Természetvédelem továbbképzésre adott pedagógus válaszok

Forrás: saját szerkesztés

Teremtésvédelem terén a megkérdezett 20 pedagógus mindegyike egyértelműen azt válaszolta, hogy vállalkozna továbbképzésre (lsd 17. ábra).

12. kérdés

18. ábra: Szakirodalommal kapcsolatos pedagógus válaszok

Forrás: saját szerkesztés

A válaszadó pedagógusok mindegyike nyitott a környezeti neveléssel és a teremtésvédelemmel kapcsolatos szakirodalmak megismerésére (18. ábra).

Az 5. hipotézis, miszerint az általam vizsgált egyházi iskolában a pedagógusok a környezeti nevelés, teremtésvédelem iránti elkötelezettségüket ismereteik, módszereik bővítésével, továbbképzéseken való részvétellel, szakirodalmak megismerésével folyamatosan erősítenék a jövőben is – teljes egészében beigazolódtott.

A pedagógusok válaszai a környezeti nevelés témában a továbbképzéssel kapcsolatosan csak 90% jelezte, hogy vállalkozna, viszont 100%-ban nyitottak a szakirodalmak megismerésére.

Tehát, ha a teremtésvédelemmel kapcsolatos továbbképzésre kérdezzük rá, akkor egyértelműen minden megkérdezett pedagógus vállalkozna, amíg ha a környezeti neveléssel kapcsolatos továbbképzésre kérdezzük rá már kevesebb (90%), de döntő többség így is.

4. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Kutatási célom a következő volt: Megismerni, hogy egy adott keresztyén egyházi általános iskolán belül a környezeti nevelés során az életkori és egyéni sajátosságoknak megfelelően hogyan kerül a diákok látókörébe a teremtés munkájának bemutatása. Következtetések levonása, ajánlások megfogalmazása.

Kutatási kérdéseim az alábbiak voltak:

- Hogyan jelennek meg a hittan tanításában és más közismereti tárgyak tartalmaiban a környezeti nevelés, teremtésre védelemre nevelés során az elméleti és a gyakorlati elemek?
- A gyakorlatban miként valósul meg és milyen hatással jár az elméleti ismeretek átadása, mely évfolyamok a legtudatosabbak a keresztyén általános iskolában?
- Milyen lépéseket tehet egy intézmény azért, hogy kézzel fogható eredményeket érjen el?

Alábbiakban a hipotéziseimet vizsgálom meg a fentebb részletezett kutatási módszerekkel (dokumentumelemzés, pedagógusinterjú, diák kérdőíves felmérés) szerzett eredmények tükrében.

Hipotézis-1: Feltételezem, hogy az általam vizsgált egyházi iskolában megjelenik a környezettudatos magatartás fontossága, de bizonyos tartalmakban különbözhet a világi iskolákétól.

Az 1. hipotézis, miszerint megjelenik a környezettudatos magatartás fogalma az általam vizsgált iskolában és a világiakhoz képest kicsit más tartalommal – ez részben beigazolódott.

Egyrészt a diákoktól megtudtuk közvetlen kérdéssel, hogy 80,5 százaléka találkozott ezzel a fogalommal és tudja is mit jelent.

A pedagógusok válaszai a teremtésvédelem kérdésében többségében említik a teremtett világ védelmét, a környezeti nevelésben azonban csak ketten említik a teremtett világgal való kapcsolódást is. Tehát, ha a teremtésvédelemre kérdezzük rá, megjelenik a környezet és teremtett világ védelme, amíg ha a környezeti nevelésre kérdezzük rá, csak alig jelenik meg a teremtésvédelem. A pedagógusok a saját szokásaikkal egyben jó mintát is adnak diákjaiknak, leginkább az alábbi területeken: kertészkedés, szelektív hulladékgyűjtés és tudatos tízórai (étel otthonról, saját kulaccsal), újrahasznosítás és komposztálás.

Hipotézis-2: Feltételezem, hogy az általam vizsgált általános iskolában a diákoknak fontosak a környezeti, társadalmi és természeti értékek, a teremtésvédelem, s minél idősebbek, annál erőteljesebben jelentkezik ezek fontossága.

A 2. hipotézis miszerint az általános iskolában a kapott ismeretek alapján a diákoknak fontossá válik a környezetvédelem, a környezeti és természeti értékek – beigazolódott.

A megkérdezett diákok 91,2 százaléka már fontosnak tarja a teremtett világ védelmét. A diákok nyitottak mind iskolai elméleti – és iskolán kívüli további sajátélményű információk gyűjtésére.

A pedagógusok 60 és 65%-a válaszolta azt, hogy a tanítványaik körében az iskolai tanulmányok előrehaladtával egyre fontosabbak lesznek a környezeti, természeti értékek, valamint a teremtésvédelem.

Hipotézis-3: Feltételezem, hogy az általam vizsgált iskolában a jó alapokhoz megfelelő elméleti ismereteket kell átadni, tehát nemcsak a természettudományos tantárgyakban, de a közismereti, humán tárgyakban is megjelennek környezeti, teremtésvédelmi tartalmak.

A 3. hipotézis, miszerint a jó alapokhoz megfelelő elméleti ismereteket kell átadni, nemcsak a természettudományos tantárgyakban, de a közismereti, humán tárgyakban is megjelennek környezeti, teremtésvédelmi tartalmak – ez csak részben igazolódott be.

Egyrészt a diákok 55,8%-a válasza megerősítette azt a tényt, hogy nem csak a természettudományos tantárgyakban, hanem mind a humán, mind a reál tantárgyakban hallott már környezeti témákról.

Másrészt a 20 százalék alatti válaszadások visszajelezték, hogy a tanulók az alábbi fogalmakkal még szórványosan találkoztak: ökológiai lábnyom, zero-waste életmód, biomassa erőmű, organikus pamut, energiaültetvény.

A pedagógusok 45%-a (8+1 fő) kritikusan visszajelezte, hogy „igen, de kevés helyen”, illetve „nem” találkozhatnak inspiráló cikkel, képekkel vagy megoldásokkal, amelyek segítenék a diákokat elindulni a környezettudatosság útján.

Hipotézis-4: Feltételezem, hogy az általam vizsgált iskola pedagógusai a környezeti nevelés elméletét úgy ültetik át a gyakorlatba, hogy sokféle módszert, eljárást és munkaformát alkalmaznak.

A 4. hipotézis, miszerint az általam vizsgált iskola pedagógusai a környezeti nevelés során sokféle módszert, eljárást, munkaformát alkalmaznak – ez teljes egészében beigazolódott.

A pedagógusok a környezettudatosság fejlesztésére 55%-ban jelölték meg a: tevékenység alapú projektmódszer – élmény pedagógia – kreatív alkotás készítését, illetve 40%-ban alkalmazzák még: csoportmunkát – és egyéni munkát (pl. házi dolgozat).

A pedagógusok egyértelműen kinyilvánították, hogy aktívan részt vennének környezettudatos programok szervezésében. 19 pedagógus 15 különböző konkrét programot, projektet javasolt. Legtöbb választ: a szemétszedés – kirándulások – állatok védelme – kiállítás, vetélkedő – iskola kert gondozása – madár élőhelyek megtekintése kapta 3-2-2-2-2 válasszal.

A pedagógusok mindegyike keresné a megoldását annak, hogy a családok is csatlakozzanak az iskola környezettudatos programjaihoz is.

A jelenlegi nagyon megterhelő oktató-nevelő munka mellett a családok bevonása ebbe a folyamatba tanítási órákon kívül, közösségi alkalmakon képzelhető el. Családi nap formájában teremtésvédelmet erősítő, családok figyelmét felkeltő, csoportos játékok, vetélkedők formájában együtt tanulhat a gyermek és szülő.

Hipotézis-5: Feltételezem, hogy az általam vizsgált egyházi iskolában a pedagógusok a környezeti nevelés, a teremtésvédelem iránti elkötelezettségüket ismereteik, módszerei bővítésével, továbbképzéseken való részvétellel, szakirodalmak megismerésével folyamatosan erősítenék a jövőben is.

Az 5. hipotézis, miszerint az általam vizsgált egyházi iskolában a pedagógusok a környezeti nevelés, teremtésvédelem iránti elkötelezettségüket ismereteik, módszereik bővítésével, továbbképzéseken való részvétellel, szakirodalmak megismerésével folyamatosan erősítenék a jövőben is – teljes egészében beigazolódott.

A pedagógusok válaszai a környezeti nevelés témában a továbbképzéssel kapcsolatosan csak 90% jelezte, hogy vállalkozna, viszont 100%-ban nyitottak a szakirodalmak megismerésére.

Tehát, ha a teremtésvédelemmel kapcsolatos továbbképzésre kérdezzük rá, akkor egyértelműen minden megkérdezett pedagógus vállalkozna, amíg ha a környezeti neveléssel kapcsolatos továbbképzésre kérdezzük rá már kevesebb (90%), de döntő többség így is.

Javaslatok a kutatási kérdések mentén

- **Hogyan jelennek meg a hittan tanításában és más közismereti tárgyak tartalmaiban a környezeti nevelés, teremtésvédelemre nevelés során az elméleti és a gyakorlati elemek?**

A hipotéziseim közül az 1. és a 2. a 3. és 4. hipotézis vizsgálatában kaptam erre eredményeket. Javaslataim a következők lennének ezekhez kapcsolódóan:

Továbbfejleszteni a humán és közismereti tárgyakban a téma jelenlétét. A 2022/23-as tanév fenntarthatóságra nevelési projekthez (eset leírása a Saját kutatás részben) tematikája bővíthető közismereti, teremtésvédelmi tartalmakkal is (idegen nyelven való ismeretszerzés, kutatómunka bemutatása adott idegen nyelven).

Az elméleti elemek gyakorlatba ültetésének lehetősége a módszertani változatosság növelése (Kettő módszer, Zöld hősök, Öröm-bánat térképezés alkalmazásának megtanulása).

A szakirodalmi áttekintésben bemutatott kiadvány megismerése, moduljainak kipróbálása a komplex – nem tantárgyi – megközelítések érdekében. A kiadványról részletesen az alábbi weboldalon olvashatunk: <https://reftantar.hu/2019/11/13/komplex-nem-tantargyi-tanulasszervezesi-formak/>.

– **A gyakorlatban miként valósul meg és milyen hatással jár az elméleti ismeretek átadása, mely évfolyamok a legtudatosabbak a keresztény általános iskolában?**

A 3. hipotézisben érintettem ezt a kérdéskört. Kiderült, hogy a 7. évfolyam nagyon aktív volt a válaszadásban. Talán őket lenne érdemes a 8. évfolyamon (2023/24-es tanévben) megszólítani és ilyen témájú projektekbe bevonni, akár mint a fiatalabbak mentorai, segítői.

Vizsgálataim során kiderült, hogy a környezetvédelmi fogalmakat nagy arányban hallották már a diákok, de vannak olyan területek, melyekkel alig találkoztak, pl. ökológiai lábnyom, zero-waste életmód, biomassza erőmű, organikus pamut, energiaültetvény

Ezeknek a témáknak szentelnék egy következő tematikus tanévet, projekthez.

Kirándulási lehetőségeket is teremtenék pl. Budapesten 2023. szeptember 10-én megnyílt az első Nulla Hulladék tanösvény a Humusz Házban a XI. kerületben. Ennek kapcsán tárlatvezetésen is részt lehet venni, de online is tanulhatnak róla a diákok online vezetőfüzet letölthető, továbbá nyereményjátékot hirdettek mely az elkövetkező 5 hónapban érhető el bárkinek. A nyereményjáték részleteit az alábbi oldalon olvashatjuk: <https://humusz.hu/hirek/nulla-hulladek-tanosvenyhez-kapcsolodo-nyeremenyjatek/30998>.

NULLA HULLADÉK TANÖSVÉNY

HUMUSZ
szövetség

VEZETŐFÜZET

Járd végig a tanösvényt, oldd meg a feladatokat és tanulj a hulladéksökkentésről! Nem minden kérdéshez van jó megoldás, célunk hogy saját szokásaidat is megismerhesd a füzet kitöltésével.

Az egyes állomásokon található QR kódok segítségével további hasznos információkhoz juthatsz. Fedezd fel a kert többi érdekességét is!

Jó barangolást kívánunk!

A tanösvény és vezetőfüzet az Energiügyi Minisztérium és a Nyugat-Balkáni Zöld Központ támogatásával valósult meg.

6. kép: Nulla Hulladék vezetőfüzet

Forrás: <https://humusz.hu/hirek/nulla-hulladek-tanosvenyhez-kapcsolodo-nyeremenyjatek/30998>

Az energiahatékonyság és az alternatív energiafajták megismerése, alkalmazhatósága rendkívül nagy tématerület, s jelenleg a napenergiahasznosítás igazán aktuális téma is. Bevonnék helyi, illetve országos civil zöld szervezeteket ennek megismertetésére, a téma gyakorlatias körüljárása végett. Itt kifejezetten előnyös lenne családi napot tartani, sörkollektort (sörösdobozok egymáshoz építése csővezetékyszerűen, majd abban vizet cirkuláltatni, vizet melegíteni) barkácsolni, napaszalót (napmeleggel gyümölcsöt aszalni) készíteni.

Elérhető szervezetek helyben:

Katica Tanya Élményközpont – Ökotudatos hely, a fenntartható jövő elkötelezett híve.

7. kép: Katica Tanya

Forrás: <https://katicatanya.hu/>

A tanya kiválóan alkalmas osztálykirándulások, családi napok, tematikus napok szervezésére. A tanulók helyben megismerkedhetnek, illetve bővíthetik tudásukat pl. hulladéktözsde, „Fenntartható Földgolyónkért” ház fogalmával, gyökérmezős szennyvízkezelő, napelembarn és szélkerék működésével kapcsolatban.

Zöld-Híd Alapítvány (Öko-Kuckó Oktatóterem, Pécs, Széchenyi tér 2.) kidolgozott a fenntartható jövő témával kapcsolatosan „**Módszertani kóstonót**” fiatalokkal foglalkozó pedagógusok számára, amely online elérhető a szemléletformáló kisfilm sorozattal együtt. Ez nagy segítséget nyújt interaktív közösségi alkalmak megvalósításához. Az alapítvány a fiatalok számára készített a fenntarthatóság témáját feldolgozó „**szabadulósobát**” is.

„**Ép Bolygó –ép közösség–ép lélek**” projektjük keretében készítették el a **Zöld jeles napok** megünneplése online módszertani kiadványukat, amely letölthető oktatási segédanyag.

Általános iskolásoknak ajánlják: Veszélyes vizekre evezve-szabadulósoba, Vízháználát prezentáció, Vízlábnym párkereső-játék, Vízháználát a háztartásban – játék, Környezetszennyező vs. környezetbarát-képpárok, illetve többféle KVÍZ kérdéseket.

8. kép: ZÖLD-HÍD ALAPÍTVÁNY

Forrás: <https://zold-hid.hu/>

Továbbiak:

- **Pécsi Zöld Kör** – <http://pzk.artud2.arteries.hu/>
- **Markóc Lantos Gyümölcsporta (gyümölcsfeldolgozás)** – <https://nyitotkertek.hu/markoc/>
- Országosan ismert szervezetek:
- **GreenDependent Intézet** – <https://intezet.greendependent.org/>
- **Energiaklub** – <https://energiaklub.hu/>

– **Milyen lépéseket tehet egy intézmény azért, hogy kézzel fogható eredményeket érjen el?**

5. hipotézisemben érintett területen lehet előrelépni, ha a pedagógusoknak helyben vagy online módon (minél könnyebben elérhetően, anyagilag támogatva), továbbképzési alkalmakat biztosít az intézmény a teremtésvédelem, környezeti nevelés terén.

- **A Naphimnusz Egyesület foglalkozásait lehetne ajánlani a pedagógusoknak:**
<https://teremtesvedelem.hu/content/cikk/ingyenes-teremtesvedelmi-foglalkozasok-oktatasi-intezmenyeknek>
- Pécs város területén működő **Zöld –Híd Alapítvány** (Öko-Kuckó Oktatóterem) lsd. fentebb részletezett programjait. Ezek a lehetőségek a kézzelfogható eredményeket is segíthetnek elérni.

– **Milyen lehetőségei vannak az iskolának az agrárképzés felé történő pályaorientációs folyamatban?**

A környezeti nevelés és a teremtésvédelem nagyon jó alapokat teremthet ebben a vizsgált iskolában az agrár szakmák felé. Egyúttal a Sellyén működő agrárképzési intézmény is a református egyházhoz került, mely szintén értékes kapcsolatot jelent a továbbtanulás folyamán.

4. ÖSSZEFOGLALÁS

A diplomadolgozatom kutatásának célja megismerni egy adott keresztyén egyházi általános iskolán belül, hogy a környezeti nevelés során hogyan kerül a diákok látókörébe a környezeti nevelés, környezettudatosság, fenntarthatóság, illetve teremtés munkájának bemutatása, a teremtett világ védelme. Engedélyt kértem és kaptam az egyetemtől, hogy iskolai gyakorlataimat a pandémia időszaka alatt a Pécsi Református Kollégium Általános Iskolájában végezhessem. Programjaik során megismerhettem, hogy mennyire védik a környezetüket és építik be a környezettudatosságot a mindennapjaikba, ezért is választottam a diplomadolgozatom készítésének helyszínének. Az Isten az ember alapvető feladatává tette a teremtett világ megőrzését. A természet és a teremtésvédelem témája a lelkeséggel is összekapcsolódik. A diplomadolgozatom a környezeti nevelés és a környezettudatosság, fenntarthatóság és a teremtésvédelem fogalmi köré épül.

Szakirodalmi áttekintésben a teremtésvédelemmel kapcsolatosan kiemelt figyelemmel említettem meg Ferenc pápa Laudato si' (Áldott légy) kezdetű enciklikájának egyes pontjait, a magyar Katolikus Püspöki Konferencia körlevelét, valamint a Szentszék és a Stockholmi Környezetvédelmi Intézet közös kiadványát.

A célom az volt, hogy diákok körében végzett kérdőíves felmérést, pedagógusok körében végzett interjút, valamint dokumentumelemzést követően feltárjam a témát.

Ezek alapján adatokat kaptam arról, hogy a 12-14 éves korosztály tanulói és az őket tanító tanárok, hogy viszonyulnak a teremtésvédelemhez, a környezeti neveléshez és az ehhez kapcsolódó témákhoz.

A hipotéziseim:

Az 1. hipotézis, miszerint megjelenik a környezettudatos magatartás fogalma az általam vizsgált egyházi iskolában és a világiakhoz képest kicsit más tartalommal – ez részben beigazolódott. Ha a teremtésvédelemre kérdezzük rá, megjelenik a környezet és teremtett világ védelme, amíg, ha a környezeti nevelésre kérdezzük rá, csak alig jelenik meg a teremtésvédelem.

A 2. hipotézis, miszerint az általános iskolában a kapott ismeretek alapján a diákoknak fontossá válik a környezetvédelem, a környezeti és természeti értékek védelme – beigazolódott.

A 3. hipotézis, miszerint jó alapokhoz megfelelő elméleti ismereteket kell átadni, nemcsak a természettudományos tantárgyakban, de a közismereti, humán tárgyakban is megjelennek környezeti, teremtésvédelmi tartalmak – ez csak részben igazolódott be.

Pedagógusok kritikusan jelezték vissza, hogy kevés helyen találkoznak inspiráló cikkel, képekkel vagy megoldásokkal, amelyek segítenék a diákokat elindulni a környezettudatosság útján.

A 4. hipotézis, miszerint az általam vizsgált iskola pedagógusai a környezeti nevelés során sokféle módszert, eljárást, munkaformát alkalmaznak – ez teljes egészében beigazolódott. Pedagógusok kinyilvánították, hogy aktívan részt vennének környezettudatos programokon, sőt több projektet is javasoltak.

Az 5. hipotézis, miszerint az általam vizsgált egyházi iskolában a pedagógusok a környezeti nevelés, természetvédelem iránti elkötelezettségüket ismereteik, módszereik bővítésével, továbbképzéseken való részvétellel, szakirodalmak megismerésével folyamatosan erősítenék a jövőben is. Az 5. hipotézis teljes egészében beigazolódott. Tehát, ha az egyházi általános iskolában a természetvédelemmel kapcsolatos továbbképzésre kérdezzük rá, akkor egyértelműen minden megkérdezett pedagógus vállalkozna, amíg ha a környezeti neveléssel kapcsolatos továbbképzésre kérdezzük rá már kevesebb, de döntő többség így is.

Javaslataim között szerepel a 2023/2024-es tanév fenntarthatóságra nevelési projekt heteinek tematikájának bővítése további természetvédelmi tartalmakkal, az elméleti elemek gyakorlatba ültetésének lehetősége a módszertani változatosság növelése (Kettő módszer, Zöld hősök, Öröm-bánat térképezés alkalmazásának megtanulása).

Vizsgálataim során kiderült, hogy a környezetvédelmi fogalmakat nagy arányban hallották már a diákok, azonban további tematikus heteket, projektheteket javasolnék. A pedagógusoknak intézményen belül és kívül lehetőség van a környezeti nevelés terén továbbképzésre.

Fontosnak tartottam bemutatni a Pécsi Református Kollégium jelenlegi intézményeiben tanuló diákok agrár szakképzés irányában történő pályaorientációs lehetőségeit kiemelten a Pécsi Református Kollégium Technikuma és Szakképző Iskolájában, ahol 7 ágazatban, 16 szakmát tanulhatnak. A pályaorientáció az iskolában fontos pedagógiai tevékenység. A pályaorientációs tematikus projektnap a tanév során megrendezésre kerülő egyéb programokhoz is beilleszthető. Fontos, hogy a diákoknak legyen megfelelő ismeretük a foglalkozásokról, szakmákról, hiányszakmákról, szakmák profiljáról, munkaerőpiacról.

(Pályaorientációs módszerek pl. rendhagyó osztályfőnöki óra, nyílt napok, szülői értekezletek, előadások, filmvetítés, szakmák bemutatása, iskolalátogatások, pályaválasztási kiállítások, kisvállalkozások-, cégek-, üzemek-, mintagazdaságok látogatása, Szakmák éjszakája, állásbörzék, szakkörök, fakultációk szervezése szakmákkal kapcsolatosan.)

Legkedvezőbb, ha az oktatási intézmény az iskola keretein belüli és iskolán kívüli lehetőségeket ötvözi a pályorientáció terén.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton szeretnék köszönetet mondani a diplomadolgozatom elkészítését nagyban segítő konzulensemnek, Nagy Andreának a sok segítségért, az útmutatásért, az ajánlott szakmai irodalmakért és a tanulmányom ideje alatt kapott inspiráló gondolatokért.

Külön köszönet Dr. Bakos Izabella Mária belső konzulensemnek, hogy támogató hozzáállásával, lelkiismeretes oktatásával végig segítette tanulmányaimat.

Hálásan köszönöm Bartos Erikának a Pécsi Református Kollégium Általános Iskola igazgatójának a segítőkészségét, a képzés alatti emlékezetes beszélgetéseket a pedagógiai témákról, a megismert új módszereket és az átbeszélte esettanulmányokat.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bábosik I. (1999): A nevelés elmélete és gyakorlata. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Bolyki J. (1999): "Teremtésvédelem"- Ökológiai krízisünk teológiai megközelítése. Budapest, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadó, 212. p.
- Clement P. (2006): Didactic Transposition and KVP Model: Conceptions as Interactions Between Scientific knowledge, Values and Social Practices. ESERA Summer Scholl. IEC University of Minho, Braga (Portugal), 9-18. p.
- Ferenc pápa (2015): Laudato si' – Áldott légy kezdetű enciklikája. Budapest, Szent István Társulat az Apostoli Szentszék Könyvkiadója.
- Gonda T. (2022): Alternatív turizmus (Brundtland-Bizottság Közös Jövönk című jelentése, 6.4 fejezet). Budapest, Akadémiai Kiadó.
- Gruber E. – Hódi S. (2007): Az interjú, mint kutatási módszer. Újvidéki Egyetem, BTK, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék Újvidék, VI. VMTDK
- Havas P. – Széplaki N. – Varga A. (2004): A környezeti nevelés magyarországi gyakorlata. Országos Közoktatási Intézet.
- Havas P. (2001): A fenntarthatóság pedagógiája. Budapest, Körlánc.
- Lehoczky J. (1999): Iskola a természetben avagy a környezeti nevelés gyakorlata. Budapest, Raabe Klett Könyvkiadó.
- Lükő I. (2003): Környezetpedagógia. Bevezetés a környezeti nevelés pedagógiai és társadalmi kérdéseibe. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., 137. p.
- Magyar Katolikus Lexikon (1993): Budapest, Szent István Társulat.
- Nahalka I. (1997): Tanítható-e a környezetvédelem? Új Pedagógiai Szemle, 1997. 4. sz. 125-132. p.
- Rókusfalvy P. (1969): Pályaválasztás, pályaválasztási érettség. Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest.
- Vásárhelyi J. (2010): Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia. Budapest, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület.
- Zachár L.(2006): Pályaorientáció 15-18 éveseknek. Műszaki Kiadó, Budapest.

INTERNETES FORRÁSOK:

Barna B. (2019): Teremtésvédelem példamutatással-Interjú.

<https://www.parokia.hu/hirek/v/teremtesvedelem-peldamutatassal/> Letöltés ideje: 2023. 05. 25.

Fűzné Kószó, M. (2002): A környezeti nevelés koncepciói. *Iskolakultúra*, 12(1), 40–50.

<https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/19581> Letöltés ideje: 2023. 04. 24.

Gill, T. (2023): Our common home. A guide to caring for our living planet.

<https://www.sei.org/publications/ourcommonhome/2023> Letöltés ideje: 2023.10.13

Havas P. (é.n) : Érték és értékátadás a környezeti nevelésben

<https://core.ac.uk/download/pdf/229439895.pdf> Letöltés ideje: 2023.10.13

Könczey R. (2021): Fenntarthatóság és ökológiai tudatosság a nevelésben (Nemzeti Pedagógus Kar Heves megyei konferenciája, 2021)

https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/ped_szakmai_szolg/fenntarthatosagra_neveles/okoisk_MON/eloadasok_2021/KR_fent_okol_tud_nevelesben_Hevesm_NPK2_0211206_.pdf Letöltés ideje: 2023.10.13

Magyar Katolikus Püspöki Konferencia (2008): Teremtésvédelemről lelkipásztoroknak, közösségeknek készült körlevél. Naphimnusz Teremtésvédelmi Egyesület.

<https://teremtesvedelem.hu/korlevel/korlevel3> Letöltés ideje: 2023. 05. 25.

Mayer M. – Mogensen F. – Breiting S. (2005): A fenntartható fejlődés iskoláinak minőségi kritériumai. Új Pedagógiai Szemle 2005. szeptember

<https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/fenntarthato-fejlodes> Letöltés ideje: 2022. 10. 17.

Némethné Katona J. (2012): Környezet-és a természetvédelmi oktatás terepi lehetőségeinek alkalmazása és módszereinek továbbfejlesztése. Oktatási Hivatal – Tanulmány.

https://www.oktatas.hu/kozneveles/pedagogiai_szakmai_szolgaltatasok/fenntarthatosagra_a_neveles/okopedagogia_a_gyakorlatban/korny_termeszetved_okt_terepi_tovabbfejl Letöltés ideje: 2023. 05. 25.

Pécsi Református Kollégium (2022): Szervezeti és Működési Szabályzata. 7-12. oldal

https://refipecs.hu/images/intezmeny/fajlok/2022/PRK_SzMSz_2022.pdf Letöltés ideje: 2022. 10. 17.

- Pécsi Református Kollégium honlapja (2023): Tájékoztató füzet az induló szakmákról.
<https://www.refipecs.hu/images/technikum/index.html> Letöltés ideje: 2023.10. 30.
- Reftanár (2019): <https://reftantar.hu/2019/11/13/komplex-nem-tantargyi-tanulasszervezesi-formak/> Letöltés ideje: 2023.05.25.
- Sellyei Iskola weboldala (é.n.): Bemutakozás. <https://mezogazd-sellye.edu.hu/rolunk/bemutakozas> Letöltés ideje: 2022. 10. 17.
- Stockholmi Környezetvédelmi Intézet „Közös otthonunk” kiadvány (2023): A Szentszék és a Stockholmi Környezetvédelmi Intézet közös kezdeményezése.
<https://www.sei.org/publications/ourcommonhome> Letöltés ideje: 2023. 05. 25.
- Teremtésünnep (é.n.): 2023: Áradjon az igazság, mint a víz! Letöltés ideje: 2023. 05. 05.
www.teremtesunnepe.hu - <http://teremtesunnepe.hu/?q=node/5038#attachments>
- VATICAN NEWS- Ferenc pápa szavai Laudato si' enciklikájáról hat év távlatában (2021):
<https://www.vaticannews.va/hu/papa/news/2021-11/ferenc-papa-bevezetoje-egy-e-bookhoz.html> Letöltés ideje: 2023. 09. 22.
- Victor, A. (1993): A környezeti nevelés rendszere. Iskolakultúra, 3(24), 3–23. p.
<https://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/29297> Letöltés ideje: 2023. 05. 25.
- Vócsei K. – Varga A. – Horváth D. – Carvalho de G. S. (2008): Pedagógusok és pedagógusjelöltek környezeti attitűdjei? Új Pedagógiai Szemle, 58(2): 61-74. p.
<https://ofi.oh.gov.hu/en/uj-pedagogiai-szemle-2008-marcus> Letöltés ideje: 2023. 05. 05.

MELLÉKLETEK

1. számú melléklet: Ábrák jegyzéke

1. ábra: A környezeti nevelés összetettsége – TÉT-koncepció	10
2. ábra: Diákkérdőívre válaszolók nemenkénti összetétele	21
3. ábra: Visszaküldött diák kérdőívek osztályonkénti bontása.....	22
4. ábra: Tanulói válaszok a környezettudatosság fogalmával kapcsolatosan.....	23
5. ábra: Diákok válaszainak megoszlása a környezettudatossággal kapcsolatosan	27
6. ábra: Teremtett világ védelmének fontosságára adott válaszok	28
7. ábra: Diákok témaválasztása több információ iránt	29
8. ábra: Környezetvédelemmel kapcsolatos diákok válasza	30
9. ábra: Környezettudatosság fontossága a mindennapokban	30
10. ábra: Környezeti értékek fontossága pedagógusok válaszai alapján	31
11. ábra: Teremtésvédelem fontossága pedagógusok válaszai alapján	32
12. ábra: Környezetvédelemmel kapcsolatos fogalmak ismerete	33
13. ábra: Tantárgyak kapcsolódása környezeti témákban	34
14. ábra: Pedagógusok válaszai inspiráló tankönyvekkel kapcsolatosan.....	35
15. ábra: Pedagógiai módszerek ismerete	37
16. ábra: Környezeti nevelés továbbképzésre adott pedagógus válaszok	40
17. ábra: Teremtésvédelem továbbképzésre adott pedagógus válaszok.....	40
18. ábra: Szakirodalommal kapcsolatos pedagógus válaszok	41

2. számú melléklet: Táblázatok jegyzéke

1. táblázat: Diákok által ismert fogalmak.....	34
2. táblázat: Diákok által kevésbé ismert fogalmak.....	34

3. számú melléklet: Képek jegyzéke

1. kép: Komplex – nem tantárgyi – tanulásszervezési formák.....	12
2. kép: Pályaorientációs tájékoztatólap	14
3. kép: Pécsi Református Általános Iskola	16
4. kép: Iskolai ünnepség	16
5. kép: Környezetbarát kulacsok használatban.....	17
6. kép: Nulla Hulladék vezetőfüzet	46
7. kép: Katica Tanya.....	46
8. kép: ZÖLD-HÍD ALAPÍTVÁNY	47

4. számú melléklet: Pécsi Református Kollégium Általános Iskolájának 2020. Nevelési Program - Környezeti Nevelés Programja

9.2 A környezeti nevelés formái, módszerei, eszközei

A környezeti nevelés komplex, tantárgyközi nevelési célterület. Ennek megfelelően formáit, módszereit és eszközeit is komplexitás jellemzi. Az alábbi formákban, módszerekkel és eszközökkel valósítjuk meg a környezeti nevelés céljait.

A tanórai foglalkozások keretei között:

Komplex tantárgyi körben:

- projektmódszer,
- témahét,
- témanap.

Természettudományi tantárgyakban:

- ökológiai tudástartalmak közvetítésével (biológia, földrajz-földtörténet, szerves kémia, természetismeret, természettudományi gyakorlatok, kísérleti foglalkozások, stb.),
- a természeti törvények, összefüggések megismertetésével,
- környezeti megfigyelések (pl. időjárási jelenségek mérése, leírása,
- a természet világából merített példák segítségével.

Humántudományi tantárgyakban:

- hon- és népismeret, magyar irodalom, történelem (pl. éghajlati változások társadalmi hatásai) témaköreiben,
- érzelmi fejlesztés: a tájhoz való kötődés, természetből merített irodalmi alkotások (tájköltészet), népköltészet kincseinek átadása.

Készletárgyak területén:

- érzelmi fejlesztés – ének-zene: tájleíró vagy természeti hivatkozást tartalmazó népdalok, műdalok, természeti programzene,
- rajz-vizuális kultúra: tájfestészet, a természeti környezet háttérjellegű, fókuszált megjelenítése,
- médiaismeret és mozgóképkultúra: természetfilmek,
- testnevelés: szabad térben szervezett tanórai és sportfoglalkozások.

Osztályfőnöki tanórai foglalkozáson:

- környezeti témák feldolgozása beszélgetésekkel, oktatófilmekkel, kihelyezett óra keretében.

Egyéb foglalkozások területén:

- környezeti nevelési szakkör,
- tájékozódási futás sportkör,

- tankerti foglalkozás,
- kézműves foglalkozás,
- környezetvédelmi verseny.

Iskolán kívüli tevékenységek:

- tanulmányi kirándulás, öko-túra,
- erdei iskola, öko-iskola látogatása,
- környezetpedagógiai témanap,
- projektmódszer,
- témahét,
- természetvédelmi tevékenységek: faültetés, szelektív hulladékgyűjtés, tájsebészet, műanyag-hulladékgyűjtés,
- természeti témákat érintő népi játékok,
- ökológiai vállalkozás látogatása (naperómű, vízkormányzó közmű, gázfejlesztő hulladékfeldolgozó üzem, stb.),
- környezettudatos felnőttek megszólaltatása,
- pedagógusok egyéni példamutatása.

9.3 A környezeti nevelésben működtetett partnerkapcsolatok

- Szülők, szülői közösség.
- Ökoiskola-hálózat.
- Erdei iskolák.
- Felsőoktatási intézmények környezettudományi szakemberei, hallgatói.
- Kormányzati, államigazgatási szervek.
- Ökológiai vállalkozások, szakemberek.
- Hivatásrendi szervezetek, egyházi és civil egyesületek, Öko-gyülekezetek.
- Pályázati együttműködések / ezen belül is kiemelten:
  - a PTE által kialakított „Virtuális Erőmű Program” konzorciumi tagjai – az Energiatudatos Iskola és Energiahatékony Iskola fokozatú vállalások keretében.

10 A SZÜLŐK, TANULÓK, PEDAGÓGUSOK ÉS AZ ISKOLA PARTNEREI KÖZÖTTI KAPCSOLATTARTÁS FORMÁI

A bevezetőben és a közösségfejlesztési feladatok között kifejtettük, milyen jelentőséget tulajdonítunk a **szülő nevelésben betöltött hivatásának**, és a **nevelési partnerkapcsolatok** építésének.

Ezeknek a kulcsa a mindennapokban a **megfelelő kapcsolattartás** az óvoda, iskola, ill. az egyes pedagógus és a szülői ház között.

A köznevelési intézmény, mint a minőségfejlesztésben érdekelt szervezet már a beiratkozástól kezdődően folyamatosan **figyelemmel kíséri a szülői elvárásokat és azok teljesülését, azaz, a partneri elégedettséget**. Az **intézményi önértékelés** kihagyhatatlan területe ezeknek az elvárásoknak, illetve értékeléseknek a megkérdezése, mérése, elemzése és a tanulságok beépítése a következő **intézményfejlesztési tervbe**.

10.1 Szülői elvárások

A szülők elvárhatják az óvodától, iskolától, kollégiumtól, művészeti iskolától az alábbiakat:

- A belépéssel (felvételi, beóvodázás, beiskolázás) kapcsolatos információk legyenek érthetőek, részletesek, időben hozzáférhetőek.
- Pontosan ismerhessék meg kötelezettségeiket, az intézmény szülők iránti elvárásait, kéréseit.
- Kapjanak folyamatos tájékoztatást gyermekük haladásának, fejlődésének és neveltségének méréséről, eredményeiről.
- Kérdéseikkel, kéréseikkel, problémáikkal kereshessék meg a vezetőt, pedagógust, és azokra kapjanak választ, illetve megoldást.
- Válasszanak az intézményi élet tevékeny részeseivé.
- Folyamatosan figyelemmel kísérhessék az intézmény működését, terveit.

10.2 Intézményi elvárások

A szülők részéről elvárjuk:

- Aktív részvételt az óvodai, iskolai, kollégiumi rendezvényeken, családi istentiszteleteken.
- Együttműködő magatartást.
- Nevelési problémák őszinte megbeszélését, a közös megoldásra való törekvést.
- Aktív részvételt a szülői véleményformáló, érdekvédelmi és közösségi munkában.
- Érdeklődő, segítő hozzáállást.
- Támogatást az egyes konkrét intézményi, fejlesztési célokhoz.

A diákok részéről elvárjuk:

A tanulói köteleességeik, azokon belül a kapcsolattartásra vonatkozó feladataik és köteleik teljesítését. Ezeket részletesen a Házirend, valamint a Szervezeti és Működési Szabályzat tartalmazza.

5. számú melléklet: Környezetvédelemmel kapcsolatos kérdőív felső tagozatos diákok számára

Környezetvédelemmel kapcsolatos kérdőív felső tagozatos diákok számára

Kedves Válaszadó!

Feuerstahler Terézia vagyok a Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem Gödöllő agrármérnök- tanár mesterszakos hallgatója.

Kérlek, hogy a kérdőív kitöltésével járulj hozzá a szakdolgozatom elkészüléséhez ami körülbelül 10 percet vesz igénybe és a kérdések a környezetvédelem témakörét taglalják. A kérdőív kitöltése önkéntes és névtelen, az egyes kitöltők nem beazonosíthatóak, személyük nem visszakereshető semmilyen formában. Az adatok kizárólag kutatási célt szolgálnak.

A kérdésekre nincsenek jó és rossz válaszok, ezért kérem, hogy a lehető legőszintebben válaszolj rájuk.

Köszönöm, hogy kitöltéseddel hozzájárulsz a szakdolgozatom elkészüléséhez!

 Nincs megosztva

* Kötelező kérdés

Demográfiai kérdések

1. Nemed *

Fiú

Lány

2. Általános iskolai osztályod *

5.

6.

7.

8.

Környezettudatossági kérdések

3. Pipáld ki azokat a fogalmakat amiket hallottál már és ismered is a jelentését! *

- Ökológiai lábnyom
- Energiaültetvény
- Napenergia
- Biomassza erőmű
- Szelektív hulladékgyűjtés
- Szélenergia
- Globális felmelegedés
- Túlnépesedés
- Zöld böjt
- Napkollektor
- Energiatakarékos izzó
- Újrahasznosítás
- Zero waste életmód
- Organikus pamut

RECYCLE

GREEN ENERGY

GREEN ENERGY

ECOLOGY

4. Sorolj fel a fenti képekről 5 környezetvédelemmel kapcsolatos tárgyat vagy fogalmat, amely elsőként az eszedbe jut! *

Saját válasz

4.1 Mely tantárgyakban tanultál, hallottál ezekről a fenti környezeti témákról? *

- Humán tantárgyakban pl. történelem, irodalom
- Reál tantárgyakban pl. természetismeret
- Mind humán, mind reál tantárgyakban

5. Az alábbi környezettudatos programok közül válassz ki akár többet is, amelyen szívesen részt vennél!

- Környezetvédelemmel kapcsolatos előadás, filmvetítés
- Környezetvédelmi vetélkedő
- Teremtésvédelmi hét
- Erdei iskola, tanösvény látogatás
- Cserebere nap (nem lomtalanítás!)
- Faültetés
- Játsszótér rendbetétele
- Természetfotó kiállítás
- Újrahasznosított termékeket, anyagokat bemutató kiállítás

Szokásokkal kapcsolatos kérdések

6. Jelöld, hogy otthon mit tesznek a környezettudatos életmód érdekében? *

- Szelektív hulladékgyűjtés
- Komposztálás
- Tömegközlekedés használata
- Energiatakarékos eszközök,izzók használata
- Növények,fák ültetése (zöldesítés)
- Csomagolásmentes termékek vásárlása
- Újrahasznosítás
- Madáretetés,itatás
- Esővíz gyűjtése és hasznosítása
- E-szám mentes termékek fogyasztása
- Tudatos vásárlás bevásárló listával

7. Döntsd el ,hogy igazak vagy hamisak rád az alábbi állítások.

Minden nap az otthonról hozott tízóraitam eszem. *

- Igaz
- Hamis

Mindig újra töltöm a saját kulacsom. *

- Igaz
- Hamis

Mikor a családdal a boltban vásárolunk, visszük magunkkal a saját vászon szatyrainkat. *

- Igaz
- Hamis

Otthon a szüleim maguknak csinálják a tisztítószeret. *

- Igaz
- Hamis

Szelektíven gyűjtöm a szemetet. *

- Igaz
- Hamis

8. Mennyire igazak rád a következő állítások?

1 = nem igaz rám

2 = nagyon kevésbé igaz rám

3 = részben igaz rám

4 = erősen igaz rám

5 = teljesen igaz rám

Hallottam már a környezettudatosság fogalmát, ismerem a jelentését. *

Egyáltalán nem igaz   1   2   3   4   5   Teljesen igaz

A szüleim példát mutatnak nekem a környezettudatos szemléletükkel. *

Egyáltalán nem igaz   1   2   3   4   5   Teljesen igaz

Az iskolában felkeltik az érdeklődésemet a környezettudatosság iránt. *

Egyáltalán nem igaz   1   2   3   4   5   Teljesen igaz

Fontos számomra a teremtett világ védelme. *

Egyáltalán nem igaz   1   2   3   4   5   Teljesen igaz

Nem foglalkozok ezzel a kérdéssel, a kényelmem mindennél fontosabb. *

1 2 3 4 5
Egyáltalán nem igaz   Teljesen igaz

Nem látok jó példákat a természetvédelemre, környezetvédelemre. *

1 2 3 4 5
Egyáltalán nem igaz   Teljesen igaz

9. Értékelj 1-5-ig terjedő számmal, hogy a következő tématerületeket a környezettudatos élet terén, mennyire találod fontosnak?

Környezetkímélő háztartás -energiatakarékosság *

1 2 3 4 5
Egyáltalán nem fontos   Nagyon fontos

Tömegközlekedés, kerékpározás *

1 2 3 4 5
Egyáltalán nem fontos   Nagyon fontos

Környezettudatos vásárlás (zero waste) *

	1	2	3	4	5	
Egyáltalán nem fontos	☐	☐	☐	☐	☐	Nagyon fontos

Víztakarékoság *

	1	2	3	4	5	
Egyáltalán nem fontos	☐	☐	☐	☐	☐	Nagyon fontos

Hulladékkezelés *

	1	2	3	4	5	
Egyáltalán nem fontos	☐	☐	☐	☐	☐	Nagyon fontos

Természetvédelem *

	1	2	3	4	5	
Egyáltalán nem fontos	☐	☐	☐	☐	☐	Nagyon fontos

10. Miről szeretnél több információt kapni? *

- Mi történik a szelektíven gyűjtött hulladékkal?
- Van-e Pécs környékén lombkorona sétány?
- Mi történik, ha a szelektív gyűjtőkbe más, nem újrahasznosítható anyagokat is beledobnak?
- Szeretnéd-e tudni, hogy Pécs környékén hol található erdei iskola, tanösvény?

11. Mennyire értesz egyet a következő állításokkal?

- 1 = Egyáltalán nem értek egyet
- 2 = Kissé egyetértek
- 3 = Nem értek egyet, de nem is támasztom alá
- 4 = Viszonylag egyetértek
- 5 = Teljesen egyetértek

Az emberek nem lennének képesek növények és állatok nélkül élni. *

- 1   2   3   4   5
- Egyáltalán nem értek egyet   Teljesen egyetértek

Felszedni a szemetet az utcáról segítene megvédeni a Földet. *

- 1   2   3   4   5
- Egyáltalán nem értek egyet   Teljesen egyetértek

Kevesebb műanyag csomagolóanyag és palack használata segíthet megóvni a Földet. *

1 2 3 4 5
Egyáltalán nem értek egyet   Teljesen egyetértek

Az iskolában sokat tanulok a környezetvédelemről. *

1 2 3 4 5
Egyáltalán nem értek egyet   Teljesen egyetértek

Amit megtanulunk az iskolában a környezetvédelemről azt a gyakorlatban is szívesen hasznosítom. *

1 2 3 4 5
Egyáltalán nem értek egyet   Teljesen egyetértek

Fontos, hogy az iskolában is környezettudatos szemlélet a gyakorlatban is megjelenjen a mindennapokban. Pl. esővíz gyűjtése, szelektív szemétyűjtők kihelyezése stb. *

1 2 3 4 5
Egyáltalán nem értek egyet   Teljesen egyetértek

12. Iskoládban mit szeretsz a legjobban? *

Saját válasz

Köszönöm, hogy segítségével, hozzájárultál szakdolgozatom elkészüléséhez!

6. számú melléklet: Környezetvédelemmel kapcsolatos strukturált interjú pedagógusok számára

Környezetvédelemmel kapcsolatos strukturált interjú pedagógusok számára

Tisztelt Pedagógus !

Feuerstahler Terézia vagyok a Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem Gödöllő agrármérnök- tanár mesterszakos hallgatója.

Kérem, hogy a strukturált interjú kérdéseinek kitöltésével járuljon hozzá a szakdolgozatom elkészüléséhez.

A kitöltés kb 10 percet vesz igénybe.

A strukturált interjú kérdéseinek kitöltése önkéntes és névtelen.

Köszönöm,hogy kitöltésével hozzájárul a szakdolgozatom elkészüléséhez!

Demográfiai kérdések

1. 1. Neme

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

Nő

Férfi

2. 2. Életkora

---

3. 3. Tantárgya(i)

---

4. 4. Mit jelent a teremtésvédelem az Ön számára?

---

5. 5. Mit jelent a környezeti nevelés ?

---

6. 6. Személyes példával tud-e a gyerekek előtt járni? Alkalmaz-e olyan zöld, illetve környezetbarát szokásokat amiket a tanítványai követhetnek?

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

Igen

Nem

7. 6.1 Amennyiben az előző kérdésre igen volt a válasz, kérem mondjon 2-3 konkrét példát.

---

8. 7. Az Ön által használt tankönyvekben, munkafüzetekben találkozik-e a tanuló olyan képekkel, cikkekkel, megoldásokkal, amely inspiráló lehet számára, hogy a környezettudatosság útján elinduljon?

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

Igen, sok példával

Igen, kevés helyen

Nem

9. 8. Milyen pedagógiai módszert, eljárást, munkaformát ismer/alkalmaz a környezettudatosság fejlesztésére?

Válassza ki az összeset, amely érvényes.

- Tevékenység alapú projekt módszer
- Kettő módszer
- Élménypedagógia (természetjárás, hagyományápolás, helytörténet)
- Kreatív alkotás, barkácsolás
- Ismert ember előadása valamely természeti/környezeti kérdésben
- Helyi "zöld hős" keresése a lakóhelyen, bemutatása, meghívása
- Csoportmunka
- Egyéni munka (házi dolgozat, környezeti témában versenyeztetés)
- Örömbánat térképezés
- Zöld applikációk bemutatása, alkalmazása
- Egyéb

10. 8.1 Ha az előző kérdésben az "egyéb" opciót választotta, kérem röviden részletezze tovább lehetséges módszereit.

---

11. 9. Mely ötleteket ajánlaná és miért, az iskola vezetésének, hogy a környezettudatos szemlélet a gyakorlatban megjelenjen a mindennapi működésben, példaként álljon a gyerekek előtt?

(Például: iskolakert, kerékpár tároló építése, zöld emlékeztető táblák, akár több nyelven-ivóvíz, esővíz gyűjtése és újrahasznosítása, faültetés, zöldítés, komposztáló létesítése, egyéb..?)

---

12. 10. Továbbképzésre vállalkozna-e a környezeti nevelés terén?

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

Igen

Nem

13. 11. Továbbképzésre vállalkozna-e a természetvédelem terén?

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

Igen

Nem

14. 12. Szakirodalommal megismerkedne-e a fenti témákban?

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

Igen

Nem

15. 13. Részt venne-e környezettudatos programok szervezésében, projektmunka felépítésében?

Melyik állna Önhöz közel? Írjon 2-3 konkrét projektet:

---

16. 14. Keresné-e a megoldást abban, hogy a családok is bevonódjanak az iskola környezettudatos programjaiba?

---

15. Mennyire ért egyet a következő állításokkal?

1-5-ig terjedő skálán jelölje iskolai osztályzathoz hasonlóan az egyetértését.

17. Tanítványai körében az iskolai tanulmányok előrehaladtával egyre fontosabbak lesznek a környezeti, természeti értékek.

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

1 2 3 4 5

Egy: Teljes mértékben egyetértek

18. Tanítványai körében az iskolai tanulmányok előrehaladtával a teremtésvédelem lesz egyre fontosabb.

Soronként csak egy oválist jelöljön be.

1 2 3 4 5

Egy: Teljes mértékben egyetértek

Köszönöm szépen ,hogy időt szánt kérdőívem kitöltésére!

FÜGGELÉKEK

NYILATKOZAT

a diplomadolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve:	Feuerstahler Terézia
A Hallgató Neptun kódja:	N7PMOI
A dolgozat címe:	Környezeti nevelés és teremtésvédelem egy pécsi iskolában
A megjelenés éve:	2023
A konzulens intézetének neve:	Magyar Agrár-és Élettudományi Egyetem Szent István Campus
A konzulens tanszékének a neve:	Humántudományi és Szakképzési Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott diplomadolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemi tulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelté után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: Pécs, 2023. november 03.

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

Feuerstahler Terézia (hallgató Neptun azonosítója: N7PMOI) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A diplomadolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom¹

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem²

Kelt: Gödöllő, 2023.november 03.

Dr. Bakos Izabella Mária

---

¹ A megfelelő aláhúzendó.

² A megfelelő aláhúzendó.